САДРЖАЈ

Оријентални утицаји
у женској градској ношњи, Шахза Ширбеговић из Тешња

Европски утицаји
у женској градској ношњи, група српских дјевојака из Дервенте

Тамбурашки збор градске читаонице у Тешњу. Сликано код цркве у Звечају 1896 године. На слици су: Јаков Поповић, Мато Тондарић, Сабит ага Галијашевић, Мухамед бег Ширбеговић, Соломон Албухари, Ђуро Снајцо, Ибрахим ага Галијашевић, Христифор Поповић, Ејуб ага Бојректаревић.

Иако је одавно изашла из употребе ношња се, негдје чак и данас, чувала као одијело у којем ће људи бити сахрањени.

Женска народна ношња,
Сочаница

Женска народна ношња,
Плехан

Одијевање у градовима

Као и код осталих сегмената народног живота, оријентални утицај на одијевање у градовима био је доминантан до краја 19. вијека. Није било веће разлике у одијевању између становништва различитих конфесија. За муслимане су биле резервисане зелена и црвена боја, а за немуслимане одјећа тамнијих боја. О овоме се није строго водило рачуна, нарочито пред крај турске владавине када забране установљене законом у погледу колорита постају све либералније. У другој половини 19. вијека продиру модни утицаји са запада, а њихови носиоци су били хришћани. Крајем 19. вијека у одијевању муслиманског становништва, нарочито млађег, све више су заступљени модни детаљи и тканине из Беча, Трста и других европских градова.

Женска ношња у Усори је као и у дервентском крају. На Озрену се ношња знатно разликовала од ношње сусједних Срба преко Босне, која је била слична ношњи католика, док су разлике у ношњама Срба преко Спрече знатно мање. "Озренска ношња", с мањим варијацијама, заступљена је и код Срба преко Криваје, у возућком и гостовићком крају.

Женска народна ношња, **Језера**

У дервентском крају изразите су биле разлике у ношњи између различитих конфесија, осим у Ивањском пољу гдје су разлике између православних и католика незнатне. У брдским дијеловима Вучјака ношња је била простија и сељаци су је сами израђивали, док је код Посаваца ношња с "грађом"(накитом) и израђивали су је нарочити мајстори. Ношња у јужној подгорини Вучјака слична је ношњи на десној страни ријеке Босне, у подгорини Требаве. Знатан утицај на изглед ношње играло је и ширење мачванско-шумадијске ношње, коју су радо прихватали и католици и православци, с тим да католици нису носили шајкаче. Тренд ширења овог типа ношње захватио је, у већој или мањој мјери, комплетан простор данашње добојске регије.

Од почетка друге половине 20. вијека употреба ношњи убрзано се изопштавала. Сводила се на употребу само на саборовањима и већим свечаним окупљањима. Тада су је носили само старији људи.

"чињарица" За **врешено** и **мошовило** се вјеровало да имају моћ да вежу зле духове и болесши. Нису их смјела дошицаши дјеца да не би пресшала расши, а уколико би се шо доīодило као зашшишну мјеру морало се **врешеном** или **мошовилом** дошаћи замљу и уз йљување īа йодићи високо изнад дјешеша.

Расйросшрањеносш ношњи

Различишосш у националној и конфесионалној сшрукшури, сшейену кулшурних ушицаја и начина йривређивања условили су у йрошлосши и различишосш у изīледу ношњи сшановника добојске реīије. Те различишосши очишавале су се и између йрийадника исше конфесије. С друīе сшране, било је и међусобних йрожимања и сличносши у одијевању између различиших īруйа.

Женска народна ношња, **Трамошница**

Иако је шеслићко сшановнишшво махом йоријеклом из йланинских дијелова Теслића, ношња се, у односу на йланинско сшановнишшво, разликовала. У усорском крају сва је ношња била скоро једнака јер су и кашолици двадесеших īодина 20. вијека йримили ношњу као код йравославних. Та "усорска ношња" захвашала је йодручја данашњих ойшшина Теслић и Кошор Варош, а дјелимично и йодручје ойшшине Добој, с шим да у добојском крају **крйе - мараме** нису "ойерважене" него су чисшо бијеле.

Дјевојчицама раније није шишана коса, јер се сматрала заштитом од чини. У плетенице су се уплитали тисови крстићи, седефи и сл. Што би се више ствари уплело у плетеницу, дјевојчица је сматрана заштићенијом. У неким крајевима посебно богоугодно дјело било је да старији човјек пусти браду као знак свога кајања за учињене гријехе. Нарочито су цијењени они што су умрли с брадом.

Најзаступљенији материјал за израду сеоских ношњи била је вуна. Поред функционалне улоге, заузимала је важно мјесто у вјеровању као материјал за одбрану од злих сила.

Велику примјену као заштитно средство вуна је имала у погребним обичајима. Стављала се у сандук, под главу покојника. Покров је у правилу од вуне. Вуненим концем се мјери дужина сандука, а њиме се и покојник веже да се "не повампири". Вуном се китило стабло воћа на гробу момка или дјевојке, а везивала се и на надгробне крстове.

У свадбеним обичајима за заштиту младе од урока у неким крајевима коришћена је црвена сукнена кабаница с капом. Вунени конац црвене боје био је основна заштита трудница, породиља и новорођенчади, који су, по вјеровању, највише изложени утицају злих сила.

Црвеним вуненим концем се везивала и "божја брада", посљедња руковет класја пшенице приликом жетве.

У свим свечаним и званичним посјетама везаним за обичајну културу, у даровима и уздарју морало је бити нешто од вуне (младој се доносила преслица с привезаном вуном; у даровима младе куму, старом свату и укућанима од вуне су бар приглавци; нешто од вуне носи се и на бабине, у кумове, пријатеље, на славу или молитву ...).

И саме справе за прераду вуне имеле су своју симболику и заузимале значајно мјесто у народној обичајној култури. Нпр. **гребен** се, уз друге оштре предмете, користио за заштиту од вјештица, демона и урокљивих очију, користио се код заштите новорођенчади, у свадбеним обичајима, али и код заштите стоке од вукова, болести и

На требавској страни Босне само су жене носиле шарене прегаче, док су преко Босне такве прегаче носиле и дјевојке. У планинском дијелу теслићког краја једина разлика између удатих и неудатих је у начину чешљања. Код мушких је за вријеме турске владавине разлика је била у томе што су ожењени пуштали перчине, а неожењени нису. Торбица "прекораменица" у свечаној ношњи на јавном мјесту представљала је знак зрелости и спремности момка на женидбу.

Мушка торбица саставни дио ношње момака спремних за женидбу, Мајевац

Црна боја релативно одскора служи као симболика за означавање жалости, јер је код Словена бијела боја била боја жалости. Умјесто црне боје доскора се (у појединим крајевима и данас) жалост изражавала извртањем одјевних предмета наопако, "наопосун".

Одијевање на селу

Материјали који су употребљавани за израду сеоских ношњи били су начињени од лана, конопље, коже, а највише од вуне. Употреба памука, као материјала за израду ношњи, почиње крајем 19. вијека, најприје у посавским селима, а затим и по селима у унутрашњости.

До прве половине 20. вијека ношње су углавном израђивали сами сељаци, само су неке од горњих хаљетака израђивале занатлије (**терзије** и **абаџије**).

Поред своје функционалне улоге одјевни предмети су слали и одређене поруке, најчешће у вези брачног статуса особе.

На Озрену су дјевојке носиле предњу прегачу, док су удате жене носиле још и задњу прегачу. Зими се носила сукнена **аљина** с рукавима, дјевојке бијелу, а жене црну. Дјевојка која почне носити **калкан** спремна је за удају. Удате жене покривале су главу (Усора). У дервентском крају и неким селима посавског краја дјевојке спремне за удају носиле су **јаглук**, нарочито католкиње, док се код православки овај детаљ раније изгубио.

Ношња дјевојака и удатих жена, Макленовац

ОДИЈЕВАЊЕ

Међу најзначајнијим елементима традиционалне културе који су, поред своје функционалне и естетске улоге, вршили улогу означавања етничког идентитета, конфесионалне припадности, те брачног стања и полне подвојености, јесу народне сеоске ношње.

Ношња градског становништва била је готово уједначена, изузев мањих разлика у колориту између појединих националности. Овакву улогу ношња је имала све до краја 19. вијека, па и до половине 20. вијека, када услијед интензивнијих контаката међу људима из различитих средина ношње брзо ишчезавају. Битне одреднице изгледа ношњи јесу географска локација и начин привређивања, који одређују степен различитих културних утицаја на изглед ношње и материјале од којих се праве.

Саставни дио ношње био је и накит. У најширем смислу накит обухвата низ украсних предмета. Поред своје украсне, накит је имао и магијско-заштитну улогу, а често се употребљавао и за истицање социјалног положаја и имовног стања. Поред накита занатске производње, сеоско становништво је најчешће носило накит који је производ домаће радиности. До 19. вијека није било већих разлика између накита градског и сеоског становништва. Послије овог времена накит градског становништва, под европским модним утицајима, убрзано се мијења.

У одређеним крајевима био је развијен и лов. Служио је за истребљење штеточина, али је негдје имао и привредни значај. На ***гвожђа*** *или* ***ступицу*** *су ловили животиње чије крзно би продавали (куна, видра, творић и др.). Зими су помоћу шикве ловили ситне птице које су користили за јело (сјеничци, брљци, чворци и др.). Од дивљачи се јела углавном зечетина. Кад би неко убио вука пронио би га кроз село и био би од свих дариван.*

Риболов је, такође, у појединим мјестима био допунска грана привређивања, нарочито посавским. У плићим ријекама риба се ловила рукама или простијим удицама. У дубљим ријекама за риболов су коришћене мреже, кошаре, бубњеви, остве, сложеније удице и др.

Рибари на Сави

Доласком Аустроугара не мали број становника се запошљава у дрвној индустрији и на жељезници.

Превоз дрвета ускотрачном пругом, Очауш

Туцање и цијеђење јабука, Медаково

Заступљено је било и пчеларство. За чување пчела коришћени су ***трнка****, плетена од лозе и дрвета и облијепљена говеђом балегом, и* ***кадањ*** *- издубљено дебло букве, врбе или јошике. За цијеђење меда из воска коришћена су* ***штипала*** *од дрвета. Приликом вађења саћа пчеле су се "прегониле" у другу кошницу, или су их убијали полијевајући их хладном водом и, мијешајући их са земљом, затрпавали у одговарајућу рупу. Одбјегли рој припадао је ономе ко га нађе. Та особа закрсти, зареже крст на стаблу на којем виси рој и тиме обиљежи власништво над ројем. Појединци су раније имали и по 150 кошница.*

Тамо гдје га је било, сјечен је луч и ношен на продају. Мијењан је углавном за жито. С Озрена су луч на продају носи и у Посавину. (Иначе, бројне су биле везе народа с Озрена и из Посавине. Код градње цркве у Обудовцу дрвни материјал се спуштао низ Кривају, а онда даље низ Босну, да би се у близини Орашја дебла прикупљала и носила за градњу цркве. Поред сезонских миграција на рад било је пресељавања становништва с Озрена у посавски крај.На Озрен су људи из Посавине љети долазили на одмор, нарочито обољели од туберкулозе.) На Озрну је било и доста мајстора који су правили цркве, куће и друге зграде. Многи су ишли на рад у Посавину. Чувени неимар из 19. вијека био је Јосо из Буковице, који је, између осталог, радио на обнови манастира Липље, Возућа и Озрен. У усорском крају коришћена је пословица: "Маглајци граде цркве". Синоними су им били појмови "Маглајац" и "дунђер".

Мајка храни дијете
у предаху код купљења сијена

Жетва пшенице, Укриница - горња слика

Воћарство је било заступљено у свим крајевима. Доминантне врсте које су се узгајала су шљива, јабука и крушка. Бројни топоними, као што су виногради, лозик, чокот и сл., указују на развијено виноградарство у прошлости. Од воћа су се правили ракија и пекмез. Воће се још и сушило у пушницама и од њега се у зимском периоду правио компот. Од крушака се правила туршија, а од јабука и сирће. За прераду воћа, осим ракијског казана, коришћене су ***ступа*** *и* ***жећка*** *или* ***торкуља****, нарочито за обраду јабука. Јабуке од којих се циједи сок за сирће или пекмез најприје се "истуку" у* ***ступи****, а потом се та маса гњечила у* ***торкуљи*** *да би се исциједио чисти сок.*

ПРИВРЕЂИВАЊЕ

Сточарство и земљорадња су били примарни облици привређивања. Узгајају се свиње, овце и говеда, а у неким крајевима било је развијено и козарство. Домаћинства су често удруживала стоку која је била извођена на пашњаке у планину, а свиње у шуме богате жиром. Богатија домаћинста имала су и преко 150 грла стоке.

Пастирица, Бијело Бучје

Било је и продаје стоке у друге крајеве. Главна скела за извоз свиња преко Саве била је у Кобашу. Од житарица се највише сијао кукуруз, мање пшеница. Сијани су и раж, јечам и зоб. Конопља, а нарочито лан, су сијани на читавом простору добојске регије. Гајењем дувана претежно се бавило становништво у посавском крају, иако је узгајан и у брдским крајевима. Када би љетина издала становништво из брдских подручја би се снабдијевало кукурузом из посавских крајева. Честе су биле сезонске миграције на рад у Посавину, Славонију и Војводину. Плата би углавном била у кукурузу.

увођење купатила у кућу заслугом владајућег ислама, или пећи с пећнацима (земљаним лончићима) под утицајем Угара, временом је, ипак, преовладала аутохтона црта. Ови домаћи утицаји, иако често непримијећени, одредили су суштину стамбеног простора - начин на који је простор осмишљен. Првобитно уведене стамбене шеме градске куће нису одговарале становништву, па ни муслиманском, које је махом словенског поријекла, јер су занемаривани битни дијелови, нарочито најбитнија "кућа" са ватром и огњиштем - средиште живота (изузетно јак култ предака који се у фрагментима и модификованом облику задржао и до данас). Слиједећи своја схватања стамбеног простора, ослоњена на старија рјешења настала на селу, створен је стан који је одговарао потребама домаћег становништва.

Добој с краја 19 вијека

Жељезничка станица Усора, Добој

Бројни трговци, занатлије и чиновници државне бирократије убрзано насељавају и формирају најстарије дијелове данашњих урбаних простора Теслића, Добоја, Модриче, Дервенте, Брода и Шамца. Прилив новца послије окупације уноси промјене у којима су се најбоље снашли српски и јеврејски трговци који преузимају разне послове, посебно у спољној трговини. Ипак, најбитнији чиниоци развоја градова на добојској регији су чиновници, међу којима домаћи људи чине половину. Од домаћих најбројнији су Срби, којих има као Хрвата и Муслимана заједно. Проблем урбанизацији и продору капиталистичке привреде, с доласком Аустроугара, претстављали су заостала структура и привређивање, које је скоро у потпуности засновано на пољопривреди. То је био основни разлог због чега се нови грађански слој формира, захваљујући држави, кроз државну бирократију, а не кроз привреднике, због привредног успона земље.

Градске куће су настале на темељима византијске градитељске традиције, развијане под јаким утицајем османске архитектуре, са слабијим или јачим европским упливима који су могли доћи и индиректно преко Турака. Иако су нека рјешења, која су дошла са стране, означила праву револуцију у подизању општег нивоа стамбене културе, нпр.

Врло битни привредни објекти били су ријечни и поточни млинови. Били су у власништву задруге или "поредовнички", у власништву шире заједнице. Претеча ових млинова били су ручни камени жрвњеви, које је имало доста домаћинстава. Уз млинове су често прављене и ***ступе*** *које су служиле за "ваљање"сукна, ћебади и дорађивање коже.*

Воденица на Сави

Становање у градовима

Иако је први помен неких градова на добојској регији још из средњег вијека, неких из времена турске владавине, урбано језгро свих градова на добојској регији почиње се формирати у другој половини 19. вијека, нарочито послије 1878, када Аустроугари развијањем саобраћајне, првенствено жељезничке инфраструктуре доводе до развоја градова на добојској регији.

Дочек аустроугарског цара Франца Јозефа I у Добоју, 1910.

Освјетљавало се ватром с огњишта, лучи, простим свјетиљкама у којима је као фитиљ служила крпа потапана у маст, а коришћене су и петролејке. У "кући" је једина природна свјетлост долазила кроз "комин"- отвор на крову, а у "соби" кроз прозоре, раније затвараних мјешином. Тавански дио користио се за сушење меса и жита.

Око куће су биле ***водница, мљечар, кош*** *за жито, кокошињац, појата или штала (која је могла бити и на спрат, гдје се на спрату држало "пиће"-храна за стоку), а у воћарским крајевима и сушара за воће. Стока се негдје држала и у подруму* ***куће. Уџера*** *се поред становања користила и за смјештај жита. У њој је могао бити стан за ткање и друге ствари.*

Покућство је било врло скромно, малих димензија и покретно. Највећи дио ових предмета био је од дрвета и израђивали су га сами сељаци. Грнчарију, која је махом прављена у Уларицама, и предмете од жељеза куповали су од занатлија и трговаца. Спавало се углавном на "строшцима" од лана, напуњеним сламом или кукурузовином. Одјећа се држала у сандуцима, или објешена преко импровизованих вјешалица.

*Испред улаза у кућу налазили су се предмети за прање веша: **парјеница, праклача и обрамица** на којој је веш ношен. Одјећа је у **парјеници** била потапана у "цијеђ" или "лукшију"- вода у којој се кухао пепео. Послије извјесног времена вађена је из **парјенице** и ношена на воду гдје се одјећа испирала и лупала **праклачом**. Често је "лукшија" коришћена и за прање косе.*

Испирање рубља на потоку, Језера

Следећа страна - слике:
Ношење рубља на обрамици, Чанчари
Прање рубља у парјеници лукшијом, Уларице

обљепљивао блатом и кречио с обје стране. Остала три зида око "собе" су од шепера.

Преовлађујући тип куће на добојском подручју, полубрвнара-полушеперача, Сочаница

Претходница овог типа куће била је двоодјелна, односно једноодјелна, брвнара, врло мала и при земљи. Настала је највјероватније као резултат додира и прожимања Словена са старобалканским становништвом.

Полубрвнара - полушеперача се у брдским крајевима градила на косини тако да је испод собе имала подрум - ако су зидови од брвана, а ако су од камена тај дио куће називан је магазом. Кров је био од дрвета. Покривање цријепом се одмаћило тек између два свјетска рата. Било је кућа и од цигле, нарочито у подручјима гдје су били колонизовани Италијани који су се често бавили производњом цигле. У посавском крају, гдје су честе поплаве, преовлађивале су грађевине сојеничког типа. То су куће као и у осталим крајевима добојске регије, само што су одигнуте од земље сохама или помоћу стубова од цигле. Куће су подизане и на вјештачким хумкама. Око оваквих кућа биле су ријетке зграде и углавном се све чувало у кући.

СТАНОВАЊЕ

Становање на селу

Утицаји који су Турци вршили на народни живот су били стални и многоструки, нарочито у градовима. На селу се тај притисак много мање осјећао, првенствено због слабе економске подлоге и материјалних могућности сељаштва, али још више због тога што је село под Турцима имало неку врсту самоуправе па се живот кретао својим сопственим током. То се одразило и на архитектуру која скоро да и нема оријенталних елемената, за разлику од кућа у градовима.

Упркос свим невољама које су пратиле сељаке у прошлости, сеоски стан био је добро смишљена и организована цјелина. Овај складни организам задовољавао је сељакове потребе – смјештај велике задружне породице, обрада земље и гајење стоке, испуњавање обавеза према феудалацима и државној власти, а уз то и богат друштвени живот.

У задружним заједницама градио се већи број зграда. Уз **кућу** гдје је огњиште градиле су се зграде намијењене економији, а за сваку породицу ожењеног задругара и посебна мала зграда, **уџера** или **кијер**. У крајевима гдје се није живјело задружним животом, гдје је обичај да се породица раздваја, стара кућа се дијелила, или су се уз стару кућу дограђивале нове стамбене јединице.

У задружном насељу кућа се подизала на средини дворишта. Најчешћи тип куће на добојској регији била је полубрвнара - полушеперача.

Кућа се састојала од "куће" и "собе". "Кућа" је просторија у којој је горјела ватра на огњишту, а "соба" просторија гдје се спавало. Зидови "куће" били су од брвана, која су се састављала на "ћерт", или од тесаних дасака које су се на крајевима залагале у ижлијебљене вертикалне "диреке". Такав начин градње звао се "залог". Зид који преграђује "кућу" од "собе" је од цигле или камења који се

Нарочито су интересантне приче везане за некрополу војводе Момчила (комплекс стећака у Бркића Потоку - Теслић). Ту су се одржавала масла и молитве за кишу приликом суше. Народ је вјеровао да су ти гробови светиња, чувари села и околине. Потиштени, болни и они којима је учињена неправда долазили су на гроб свом "светом владару", очекујући утјеху и помоћ. Вјеровали су да се ти гробови не смију помијерати јер би онда град убио љетину, што се једном десило за вријеме Турака, па је народ одмах послије града вратио стећке на њихова мјеста. Неки људи, који су за себе тврдили да су очевици, наводили су и случај откопавања гроба од стране аустријског капетана Бауера. Том приликом ударио је гром у оближње дрво, након чега су се сви разбјежали и нису даље наставили с прекопавањем. Тада су нађена два сребрна и један златни прстен (прстење се налази у Земаљском музеју у Сарајеву), те дио одјеће од броката. На сребрном прстењу с унутрашње стране, на црквено-словенском језику, исписано је "вијерног Бог помаже". Ово прстење је карактеристично вјенчано средњовјековно прстење. Неки истраживачи сматрају да овај комплекс стећака представљају надгробне споменике брачног пара, а трећи стећак да означава њихово достојанство. Недалеко се налазе остаци утврђења које локално становништво зове "Момчилов град". У овом смислу су занимљиви оближњи топоними и хидроними: Стражбеница, Каревац- Краљевац, Виноград, Лозик, Змајевац ...

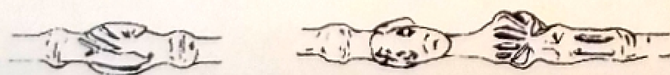

ХВНРNОГАБОГЪПОМАГА

"Вијерног Бог помаже",

натпис с прстена пронађеног испод стећка на гробу војводе Момчила, Врућица

Лобања краве која је давала пуно млијека постављена на кућу ради "берићета", Језера

С хришћанског аспекта гледано, народ је постио и поред честе оскудице. Такође, ниједан значајан сегмент живота није пролазио без молитве и учешћа цркве.

Раширено је било вјеровање о стећцима (средњовјековни гробови) као светим мјестима. За свакога ко би помјерио или оскрнавио стећак вјеровало се да ће га задесити несрећа. Бројна предања о несрећама које су задесиле оне који су скрнавили стећке иду у прилог овом вјеровању.

Стећак из Пакленице

ВЈЕРОВАЊА

У прошлости је народ био врло побожан. У тој народној побожности било је доста паганских елемената, не само код хришћана него и код муслимана. Ови елементи су се нарочито истицали код Срба, гдје се и данас извитоперено паганство показује у сујевјерјима сваке врсте. Црква није успјела да искоријени или христјанизује све обичаје претхришћанског поријекла. Дио њих се задржао и био врло битан сегмент народне вјере. У мањој или већој мјери, у изворном или модификованом облику, та паганска заоставштина се манифестовала кроз скоро све сегменте народног живљења: у животним обичајима око рођења, свадбе, сахране; неким годишњим обичајима, као што су нпр. коледари који у свом садржају скоро да немају ниједан хришћански елеменат; вјеровањима у але - бића која кроз невријеме уништавају љетину, па се за невријеме и данас каже ***салауковина****; вјеровање у друга демонска бића (виле, вампири и разне приказе по гробљима, раскршћима и другим мјестима) и др.*

Због вјеровања у дејство злих сила у различитим животним приликама, практиковане су и одређене радње заштитног карактера: кад удари "салауковина" износе се сјекире, гребен за обраду вуне и други оштри предмети; у погребним обичајима бројне су радње за заштиту од повампирења мртваца (укивање ексера у под, окретање наопако мртваца приликом изношења из куће и сл.); труднице, породиље и мала дјеца најчешће су штићени црвеним вуненим концем; у свадбеним обичајима радње око прага, пребацивања крова разним предметима и даривање огњишта за умилостивљење предака, те бројне друге заштитне радње из свакодневног живота, а који су претхришћанског поријекла.

Обичаји код Муслимана

У годишњим вјерским обичајима везаним за одређене дане исламског календара, има веома мало народних обичаја. Поред вјерског прослављања ови празници су значајни и због њихове друштвене функције: окупљање разних старосних и полних скупина становништва.

Теферич код џамије у Тешњу

Поред обичаја оријентално-исламског поријекла, није мали број обичаја словенско-балканског поријекла који се нарочито очитују у животним обичајима око рођења (бабине и вјеровања око породиље и новорођенчета) и свадбе (старије сватовске поворке чинили су мушкарци коњаници - карактеристично за динарско становништво, младожења није обавезан да присуствује свадби све до "свођења" младе, посипање младе плодовима, обреди које млада обавља пред младожењином кућом и др.) који су слични као и код хришћана, а старијег су паганског поријекла.

Пољске молитве - масла

Ово су заједничке молитве. Обављају се искључиво љети уз литију, или се село окупљало на одређеним мјестима - ***молитвиштима*** *или* ***маслиштима****. Након молитве постављала се заједничка софра на којој су се често послуживали и просјаци, али је и свака кућа постављала софру на којој су се гостили заједно са својим сродницима, кумовима и пријатељима из других мјеста.*

Поред редовних молитава сваке године, приређивале су се и ванредне молитве за кишу. У сушној сезони у неким мјестима био је обичај ходања ***додола****, скоро голих дјевојака које су ишле кроз село пјевајући магијске пјесме за призивање кише.*

Коледари

Као и ***додоле****, коледари спадају у претхришћанске обичаје. Практиковани су крајем децембра и везани су за празновање зимског солстиција. У коледарским магијским пјесмама и радњама изражена је жеља за постизање родне године. Коледари су маскирана и врло бучна поворка састављена од непарног броја искључиво мушких учесника. Ишли су кроз село благосиљајући сваки дом пред који би дошли и били би даривани. Тамо гдје домаћини нису хтјели да даривају коледаре, вјеровало се да ће им бити лоша година.*

Овај обичај није познат код Срба у усорском и неким посавским крајевима. Сличан обичај имали су католици у усорском крају, чароице, који је практикован крајем јесени када се перушају кукурузи.

Саборовање код манастира Озрен

За разлику од средњовјековних саборовања, која су била политичке установе и на којима су се доносиле важније одлуке за ширу заједницу, након турске окупације сабори не представљају више политички институте, али постају мјеста на којима се дешавају значајни друштвени процеси.

За овај важан догађај у животу људи облаче најбољу одјећу. С неким блиским људима виђало се само за вријеме саборовања. Склапали су се разни договори, распитивало се о "приликама" за удају и женидбу. Нарочито су се момци и дјевојке "загледали" за вријеме свирке и игре. Свирало се на гуслама и гајдама, које су скоро ишчезле током 19. вијека с ових простора. Такође се свирало и на шаргијама, разним тамбурицама и фрулама.

Момци и дјевојке у колу, Мајевац

Весеље мјештана, Језера

Србе и светосавског је поријекла. У појединим крајевима добојског региона за Аранђеловдан и Илиндан нису спремали кољиво - прекадњу, мијешајући ово славско кољиво са кољивом које се припрема за задушнице, а " ови свеци нису умрли". Није ријетко било слављење по зирату, односно, да се узима слава претходног власника земље.

Поштовали су се родови који су славили исту славу, а нису били истог поријекла.Чак се негдје нису склапали ни бракови уколико су момак и дјевојка из породица које славе исту славу, а нису у сродству.

Саборовање

Поред породичних, као и данас, славиле су се и храмовне славе. Нарочито велика окупљања била су око средњовјековних манастира Озрен (Велика Госпојина), Липље (Благовијести и прва недјеља по Илиндану), Возућа (Духови) и Удрим (св. Пантелејмон). Масовнија окупљану су била и око цркава у Обудовцу (Петровдан) и Дервенти (Велика Госпојина). Католици су се масовније окупљали око цркве у Концилу (Велика Госпојина).

Збор код храма св. апостола Петра и Павла у Добоју, 1946.

Погребни обичаји

Осим опела, свијеће и кољива, за скоро све остале радње у погребним обичајима може се рећи да воде поријекло из претхришћанских времена. Некрштена дјеца, самоубице и утопљеници нису се сахрањивали у гробље.

Вода се сматрала нечистом не само у кући мртваца, већ и у читавом подручју с исте стране воде. Разбијали су се судови који су служили за прање покојника, избацивала се сва вода напоље и гашена је ватра. У зависности од подручја разликовале су се и радње изношења мртваца из куће. Обично је око прага покојник подизан три пута, негдје су га износили наопако "да се не зна вратити", а негдје се и укивао ексер у праг или под да се покојник не би "повампирио". Особа која је додиривала мртваца није "насађивала" кокош или другу "младину" у току годину дана, нити је давала сјеме за пшеницу. Такође се није ништа посебно радило око огњишта, нити се фарбала ограда, а негдје ни јаја за Васкрс. Након укопа обавезно је било ритуално прање руку или бацање жара преко лијевог рамена.

Јела која су припремана и послуживана на сахрани такође воде поријекло из претхришћанских времена. Клао се душни брав (ован или овца, у зависности од пола покојника), ништа "крилато" се не би клало, а негдје су употребљавали за ту прилику хљеб без кваса. Углавном су се поштовали сриједа и петак, или вријеме поста, када се спремала посна храна. Давани су прилози црквама и манастирима за "пред душу" покојника. Забиљежене су и приче о некадашњем убијању стараца.

Слава

Слава, заједно са Васкрсом и Божићем, спада у најбитније годишње народне празнике.

Иако сличних облика слављења светаца има и код других народа, чак и код муслимана, овакав вид прослављања светаца карактеристичан је само за

Одлазећи из куће млада није смјела да се окреће да не би потомство личило на њену фамилију, а није смјела да понесе иглу да не би прво дијете било женско. Одмах по доласку пред нову кућу, још док је била на коњу, додавано јој је мушко дијете које је три пута подизала.

Труднице -породиље и новорођенчад су, према народном вјеровању, били изразито подложни дјеловању злих сила, због чега су и вршене бројне заштитне радње. Дјеци су често давана имена по дједовима или по светом у чији се дан дијете родило. Тако су на Озрену била честа имена: Госпава, Сисоје, Прокопије, Васкрсије и др. Код усорских Срба честа је појава била давање имена дјетету по оцу. Такав обичај је био и код Хрвата у дервентском крају. Ако некоме дјеца умиру од болести, дјеци која се роде давали би имена: Живко, Станко, Станоје, Стоја, Стана и сл. Станка, Стоја и сл. имена су давана и у случајевима када се желио престанак рађања женске дјеце и добијање мушког потомства.

Дјеца из села, Језера

Свадба и рођење

Свадба и рођење су, свакако, два најрадоснија догађаја. Праћена су обичајима у којима доминирају радње за заштиту и плодност. У свадбени церемонијал се, поред родбине, укључивала и шира сеоска заједница. Свадбе су се обављале по строго утврђеним правилима и са давно утврђеним свадбеним ритуалним функционерима: кум, стари сват, чауш, барјактар и други. Углавном су се организовале крајем јесени или почетком зиме. Момци и дјевојке су се упознавали на сијелима или зборовима око цркава и манастира. Честа је била и "отмица" дјевојака. Вршила се углавном ненасилно и са основним циљем да се избјегну трошкови око прошње и организовања свадбеног весеља.

Свадбени обичаји били су пребогати радњама за заштиту младе од злих сила које су почињале још за вријеме прошње. Млада је на Озрену и у планинским крајевима Теслића, приликом одласка из родитељског дома, а ради заштите од урока, огртана црвеном сукненом кабаницом. Излазила је десном ногом из куће прелазећи преко прага и добро пазећи да не стане на њега. Сватови су настојали да не иду истим путем, рушећи ограде уколико би им се нашле на путу, јер млада није смјела да их прелази.

Код доласка сватова пред младожењину кућу бројне су радње за које се вјеровало да обезбјеђују плодност и хармонију. Нарочито је било битно да се испоштују обичаји везани за култ предака. Као и при изласку из родитељског дома, млада је морала десном ногом да прекорачи праг нове куће. Вјеровање је било да су душе предака настањене у прагу, на огњишту и тавану - крову, те је млада морала да се поклони и пољуби и огњиште у новом дому. У неким крајевима добојског подручја овај обичај се дуго задржао па је млада, и након укидања огњишта, приликом уласка у нови дом морала да дарује шпорет. С тим у вези је и бацање сита, јабуке и др. на кров и преко крова.

Обичаји обезбјеђивања потомства, нарочито мушког, вршени су још у току свадбене церемоније.

шума и воћњака. У широј сеоској заједници било је и заједничких бунара и ливада.

Задружно насеље, Језера

ОБИЧАЈИ

Патријархални начин живота и хришћанска вјера накалемљена на јаку паганску подлогу, чији су манифести у свакодневном животу често били доминантнији у односу на хришћанске елементе, били су основа на којој су почивали традиционални животни и годишњи обичаји.

Појединац је у прошлости више био дио колектива, него индивидуа. То се нарочито испољавало приликом животних обичаја - рођење, свадба и смрт, који су били догађаји од изузетне важности за ширу заједницу.

ПОРИЈЕКЛО СТАНОВНИШТВА И ЗАДРУЖНИ НАЧИН ЖИВЉЕЊА

Преци садашњих становника добојске регије махом су се насељавали на ове просторе током 18. вијека. Бројни аустро-турски ратови с краја 17. и током 18. вијека, те епидемије куге, које су захватиле ове просторе у више наврата током 18. вијека, условили су изумирање и бројне миграције тадашњег становништва. Поједини крајеви остајали су у потпуности без становништва. Ипак, мноштво топонима и хидронима упућују на даљу прошлост. Они нису могли бити запамћени ако није било континуитета живљења, односно, ако се дио старосједилачког становништва није задржао на овим просторима и поред ратова и епидемија куге.

Досељено становништво углавном је поријеклом из Црне Горе и Херцеговине, дио становништва је поријеклом из Србије, а један дио муслиманског становништва је досељен, након пораза Турске од стране Аустрије, из садашњих области јужне Мађарске и западне Румуније.

Задружни начин живљења био је доминантан и одржавао се до половине прошлог вијека. Подразумијевао је живот у заједници у којој је живјело више генерација једне породице или више породица, и углавном су то биле сродничке заједнице. На челу је био отац, уколико су задруге биле ***синовске****, а уколико су биле* ***братске*** *бирао се међу браћом "старјешина". Задружно насеље је било састављено од главне куће, у којој су живјели глава задруге и чланови његове породице, околних уџера - кијера, у којима су били синови са својим породицама, те привредних зграда. Сва имовина била је заједничка. Приликом диобе задруге све се дијелило на равноправне дијелове. Кћерке - сестре су, такође, имале право на дио, с тим што су га се углавном одрицале у корист браће, јер се сматрало срамотом да оне узму свој дио. У заједничкој својини остајали су ракијски казан, кантар и млин. Било је и зајдничких*

ЕТНОГРАФСКИ ЗАПИСИ С ДОБОЈСКЕ РЕГИЈЕ

Плакаш йоводом 80.година библиошекарсшва у Теслићу, 1979.године

Плакаш окшобарских дана кулшуре у Дервенши, 1988.године

Пройусница рукомешног шурнира у Добоју, 1979.године

Дио постројења
Рафинерије нафте у Б.Броду, 1972.године

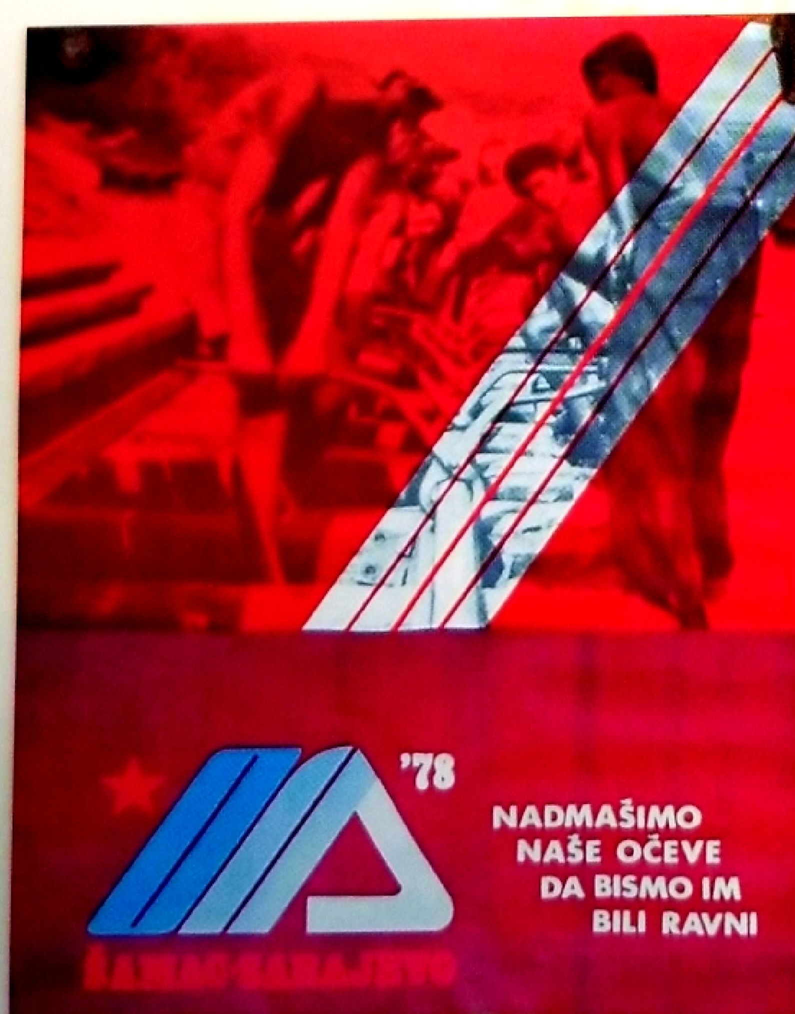

Плакат ОРА Шамац-Сарајево, 1978.године

Градом доминира средњовјековна тврђава, вјековима препознатљив симбол Добоја. У подножју тврђаве налази се импозантан споменик са спомен-костурницом у којој су похрањени посмртни остаци око пет хиљада уморених Срба у добојском логору током Првог свјетског рата. У централном градском парку налази се костурница са спомен обиљежјем за погинуле борце ослободилачког рата 1941 - 1945. и бисте народних хероја Добоја из Другог свјетског рата.

Град има православну и римокатоличку цркву, и више џамија, које су грађене у ранијим периодима.

Добојска регија је препознатљива на југословенским просторима по: ЖТП у Добоју - једно од највећих жељезничких чворишта у Југославији, Рафинерији нафте у Броду и Модричи, "Дестилацији" у Теслићу, ТИ "Укрина" и "Демос" у Дервенти, "Криваји" у Завидовићима, "Натрону" у Маглају. Све су то привредна предузећа са вишедеценијском традицијом.

Детаљ са изложбе у Музеју у Добоју, 1965.године

У двадесетогодишњем периоду (до укидања срезова) више пута је вршена административно-територијална подјела БиХ у којој ће Добој све вријеме, са неким мањим измјенама, бити средиште за општине на регији. Послије укидања срезова, од 1. јула 1966. године, самостално настављају са радом општине Босански Брод, Босански Шамац, Дервента, Добој, Грачаница, Градачац, Маглај, Модрича, Оџак, Теслић, Тешањ, Завидовићи, Жепче, и директно су везане за надлежне републичке органе и тијела.

Пред крај 20. вијека Добој се развио у значајан индустријски, саобраћајни, трговачки, банкарски, културно-просвјетни и спортски центар регије. Брз развој оствариле су и друге општине на регији.

Привреда добојске регије спада у ред развијенијих привреда у БиХ. У Добоју као центру регије су значајна привредна предузећа, као и ванпривредне установе и организације, самосталне или удружене у велике системе. Добој је посљедњу деценију 20. вијека дочекао са многим фабрикама и привредним организацијама: творница компресора и пнеуматског материјала, фабрика хемијских производа, фабрика бетонских стубова, фабрика сокова и воћних прерађевина, фабрика одјевне конфекције, велика фабрика креча, ЖТП са ранжирном станицом, ауторемонтно предузеће са савремено опремљеним ауто-сервисом, хотел "Б" категорије и више ресторана, многе трговинске радње и неколико робних кућа, аутобуска станица, грађевинско предузеће, јако пословно банкарство (са филијалама у свим општинским мјестима на регији), СДК, низ банкарских испостава најпознатијих југословенских банкарских кућа, регионални ПТТ, регионални осигуравајући завод и многе друге привредне организације. Добој као центар регије има и регионални медицински центар са савремено опремљеном болницом, неколико градских апотека, основну привредну комору, развијено школство, судство, библиотеку и музеј регионалног карактера, који је основан 1956. године, архив, низ спортских клубова са респектабилним резултатима и манифестацијама, од којих је најшире познат Међународни рукометни турнир шампиона.

Првог априла 1947. године започета је изградња пруге нормалног колосијека Шамац - Сарајево. Пругу је у дужини од 242 км градило 211.370 југословенских бригадира и 5.863 бригадира из 45 земаља свијета. Пруга је пуштена у саобраћај 16. новембра 1947. године. Априла 1951. године почиње градња пруге Добој - Бања Лука, у дужини од 110 км. Пругу је градила омладина из цијеле Југославије и предала на употребу исте године. Изградња ових саобраћајница биће велики замајац привредном развоју цијеле регије. У свим општинама се покрећу одређени привредни капацитети који ће цијелом подручју донијети друштвени и економски препород.

Увјерење о ударништву на изградњи омладинске пруге Бања Лука-Добој, 1951.године

Застава одреда извиђача Јосип Јовановић, Добој, 1978.године

Локална штафета младости предузећа ПТТ и Боснапревоз у Добоју, 1975.године

Социјалистичка Југославија
(1945-1990)

Још док је рат трајао ударени су темељи нових друштвено-економских и политичких односа у Југославији. Комунистичка партија Југославије - Савез комуниста Југославије (једнопартијски систем) образац за изградњу социјалистичке домовине преузима у првом периоду од Совјетског Савеза, а након сукоба са Информбироом 1948. године, проналази сопствени модел који ће бити познат као самоуправни социјализам.

Подручје добојске регије је крај рата дочекало разорено и опустошено. Приликом повлачења непријатељ је рушио мостове, жељезничка постројења, електричне централе, градске водоводе и све важније привредне и комуналне објекте. Одмах по ослобођењу кренуло се у обнову порушеног и у кратком периоду, након само двије године, прелази се на планску привреду, а 1947. године донесен је први петогодишњи план развоја.

Законом о територијалној подјели НР БиХ, републички територ је подијељен на округе, срезове и подручја мјесних народних одбора. Према тој подјели било је седам округа и територ града Сарајева.

Мјесеца септембра 1945. године у Добоју је формиран Окружни народни одбор за босанско-бродски, добојски, дервентски, грачанички, маглајски, модрички, оџачки, теслићки, тешањски, завидовићки и жепачки срез, док су шамачки и градачачки срез припали тузланском округу. Добојски срез ће већ у оквиру реализације првог петогодишњег плана бити значајно градилиште које је мобилисало велики број људи, у првом реду младих. Та мобилизација на изградњи нових привредних и друштвено-политичких односа вршена је масовно кроз омладинске радне акције, Штафету младости и друге смотре.

Сахрана бораца НОВЈ-е у Б.Броду,
аӣрила 1945.године

Народни хероји добојске реīије:

Докић Пеӣар, 1917 - 1942, Маīлај
Јовановић Јосиӣ, 1917 - 1942, Добој
Лукић Симо, 1916 - 1943, Добој
Каӣеӣановић Исмеӣ, 1921 - 1942, Добој
Куӣрес Милош, 1920 - 1942, Добој
Бешлаīић Рефик, 1919 - 1942, Добој
Блажек Едо, 1920 - 1942, Теслић
Омеровић Сулејман Цар, 1923 - 1945, Маīлај
Босић Перо, 1922 - 1945, Шамац
Хоџић Хусеин Хусо, 1914 - 1942, Тешањ
Даниловић Уīљеша, 1913-2003, Оџак
Трифуновић Миӣар Учо, 1880 - 1942, Шамац
Панић Тодор, 1911 - 1942, Добој

Послије разлаза са партизанима, почетком 1942. године, четничке формације су се организовале на Озрену, Требави и Вучијаку, да би на крају рата, са четничким јединицама које су се повлачиле из других дијелова Југославије, доживјеле пораз од снага НОВЈ .

Завршне операције за ослобођење добојске регије почеле су почетком априла 1945. године. Јединице Друге армије НОВЈ су у снажном налету ослобађале једно за другим општинска средишта (9. април - Модрича, 16. април - Маглај, 17. април - Добој, 19. април - Дервента, 20.април - Брод) и до 9. маја 1945. године (завршетак Другог свјетског рата) били су ослобођени сви градови, сем Оџака, који је ослобођен тек 25. маја 1945. године.

Неколико хиљада изгинулих војника и цивила, страдања Јевреја до истребљења (нпр. у Завидовићима након рата није остао ниједан Јеврej, а прије рата било је тридесетак јеврејских породица са преко 100 чланова), масовно страдање Срба, прогони и убиства свих напредних и слободољубивих појединаца, антифашиста и комуниста, само су дио страхота које је Други свјетски рат проузроковао и оставио и на добојском подручју.

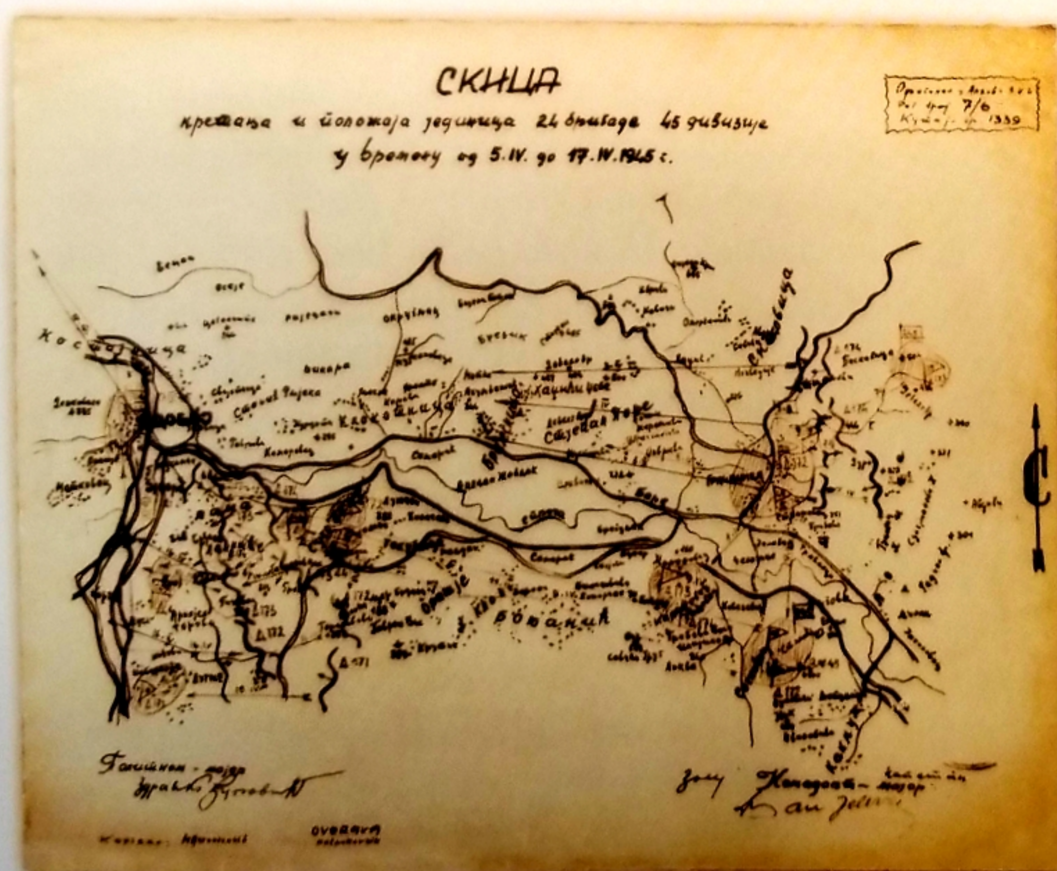

Скица завршних борби
за ослобођење Добоја, априла 1945.године

Злочин у Б. Броду, 1941.године

На добојској регији током народноослободилачког рата су се формирале партизанске јединице (Озренски партизански одред, Посавско-требавски одред, Растушка и Љесковачка чета, Тешањско-теслићки одред , Добојско-дервентски народноослободилачки партизански одред), које су, уз крупније партизанске формације које су током рата водиле операције на овим просторима, учествовале у борбама до коначног ослобођења земље. Партизанске јединице су током НОР-а неке градове привремено ослобађале по неколико пута.

Послије разлаза са партизанима, почетком 1942. године, четничке формације су се организовале на Озрену, Требави и Вучијаку, да би на крају рата, са четничким јединицама које су се повлачиле из других дијелова Југославије, доживјеле пораз од снага НОВЈ .

Завршне операције за ослобођење добојске регије почеле су почетком априла 1945. године. Јединице Друге армије НОВЈ су у снажном налету ослобађале једно за другим општинска средишта (9. април - Модрича, 16. април - Маглај, 17. април - Добој, 19. април - Дервента, 20.април - Брод) и до 9. маја 1945. године (завршетак Другог свјетског рата) били су ослобођени сви градови, сем Оџака, који је ослобођен тек 25. маја 1945. године.

Неколико хиљада изгинулих војника и цивила, страдања Јевреја до истребљења (нпр. у Завидовићима након рата није остао ниједан Јеврej, а прије рата било је тридесетак јеврејских породица са преко 100 чланова), масовно страдање Срба, прогони и убиства свих напредних и слободољубивих појединаца, антифашиста и комуниста, само су дио страхота које је Други свјетски рат проузроковао и оставио и на добојском подручју.

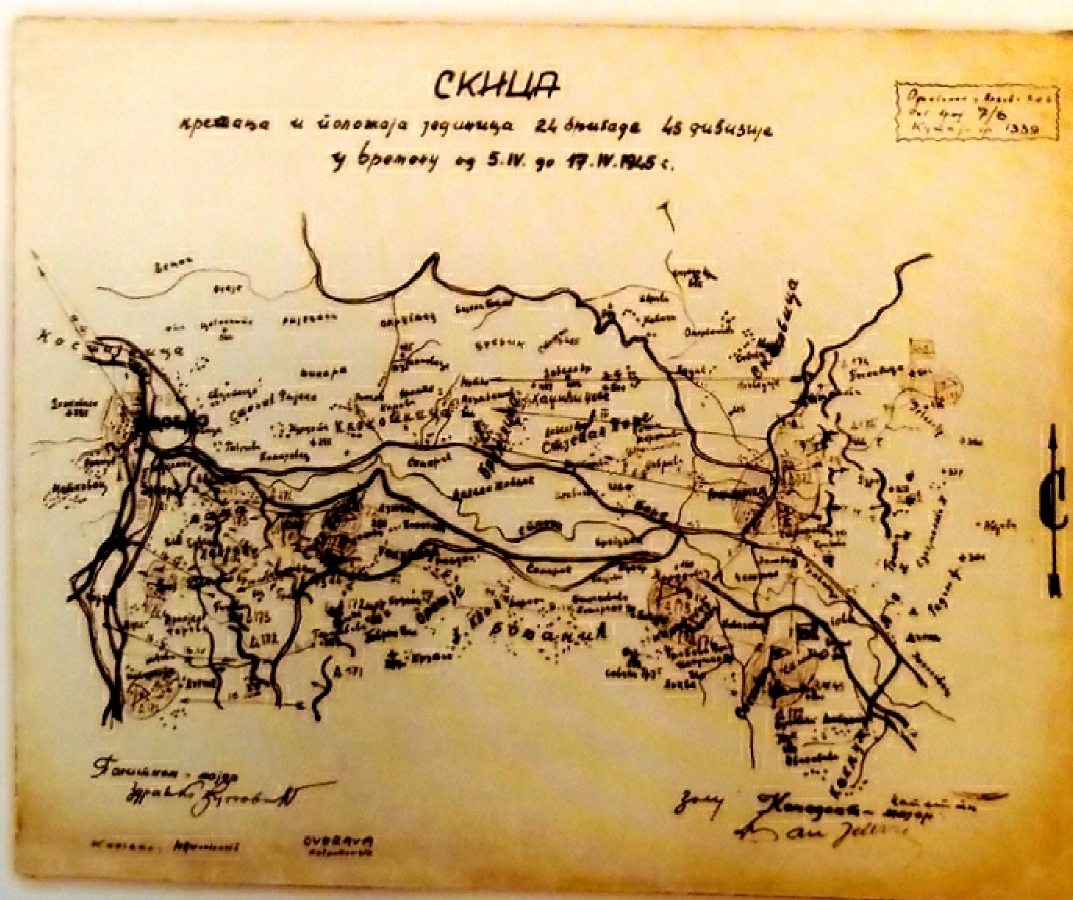

Скица завршних борби
за ослобођење Добоја, априла 1945.године

USTAŠKI LOGOR U DOBOJU

PROGLAS

Pokretni prijeki sud u Doboju osudio je od dne 16-25 rujna 1941 g.

dana od 16-25 rujna 1941 god. u Doboju

Doboj, dne 29 rujna 1941 g.

*Проглас усташког логора у Добоју
о стријељању устаника, септембра 1941.године*

*Покољ Срба из Босне
на савском мосту у С. Броду, 1941.године*

Творнице шећера Усора, дигнути су у ваздух уз страховиту експлозију. Послије ове успјешне акције, главнина устаничких снага повлачи се у непосредну близину Добоја. Устанак је захватио шире подручје, привремено су ослобођени Маглај и Грачаница.

Рушевине Шећеране Усора, августа 1941.године

На Озрену се од 25. августа 1941. године формира слободна територија са које се све вријеме рата изводе акције против непријатељских снага у окупираним градовима. Неколико непријатељских офанзива предузетих током рата на слободну озренску територију није имало успјеха. Усташке и њемачке снаге су на устаничке акције одговарале жестоким терором над становништвом на цијелом подручју.

По повлачењу устаника и уласку њемачких и усташких јединица у Добој, усташе у Добоју формирају покретни пријеки суд који је у септембру 1941. године осудио на смрт 150 устаника, од који је 111 стријељано.

Босанском Броду, Градачац са котарском испоставом у Оџаку и котарске испоставе Босански Шамац, Модрича и Орашје. Сједиште је у Славонском Броду. Велика жупа "Лашва и Глаж" је обухватала котар Жепче са Завидовићима и Новим Шехером, а сједиште јој је у Травнику.

Одмах по успостављању усташке власти на простору цијеле добојске регије отпочела је пљачка народне имовине, обиљежавање Јевреја посебним знацима и њихов прогон у концентрационе логоре. Прогони се и српско становништво, а и сви антифашисти и комунисти. Добојски жупник др Драгутин Камбер са својим истомишљеницима јавно позива на обрачун са српским становништвом. Поручује да је једина могућност спасења за "гркоисточне" у расељавању или прекрштавању у римокатоличку вјеру.

Напад Њемачке на Совјетски Савез 22. јуна 1941. године убрзао је припреме на подизању устанка и на овом подручју. До краја јула 1941. године на добојском подручју је похапшен велики број грађана српске и јеврејске националности, истакнутих политичких радника, комуниста и других антифашиста. Отпремани су у логоре из којих се већина никада није вратила. Обласни комитет КПЈ за тузланску област по нападу Њемачке на Совјетски Савез почиње да ради на припремама за општенародни устанак. Вођење устанка на подручју Добоја, Маглаја и Грачанице комунисти су повјерили Тодору Вујасиновићу. У припремама устанка знало се да циљ мора бити заузимање Добоја и Усоре, не само због складишта муниције, ратне опреме и хране на Усори и Барама, него и због веома важних саобраћајница и добојског жељезничког чвора, који су за окупатора и усташке снаге имали стратешки значај.

Почетак општенародног устанка у добојском крају десио се 23. августа 1941. године, када су устаници извршили општи напад на Добој, успјели привремено заузети град и ликвидирати највећи дио градске посаде. Извучена је знатна количина експлозива, намирница, ратног материјала. Муниција и експлозив, који нису извучени из круга

Други свјетски рат (1941-1945)

По нападу окупационих нацистичко-фашистичких снага на Краљевину Југославију, 6. априла 1941. године, југословенска војска, недовољно припремљена и опремљена, брзо је разбијена. Већ 10. априла 1941. у Загребу је проглашена Павелићева усташка квислиника творевина, НДХ (Независна Држава Хрватска).

Трећег дана рата на југословенском простору јединицама краљевске војске је наређено повлачење са територија сјеверно од ријеке Саве и да одбрану организују на терену јужно од ријеке. Три дивизије Друге армије (босанска, осјечка и врбаска) распоређене су фронтом према ријеци Сави, на падинама планина Мајевице, Требаве и Вучијака.

Добој је био од стратешке важности за окупатора. Окупациона њемачка војска ушла је у Добој 15. априла 1941. године из правца Јелаха. Њеном уласку претходило је надлијетање једног авиона дуж пруге Брод - Добој, који је, ниско летећи, митраљирао јединице југословенске војске које су се кретале у правцу Добоја. Своје надирање на Добој Нијемци су огласили артиљеријском ватром из правца Тешањке и тукли подручје десне стране ријеке Босне. Незнатан број њемачких војника на мотоциклима ушао је у Добој и разоружао остатке наоружаних војника Краљевине Југославије које је са другим дијеловима војске, разоружаним на ширем простору, упутио у сабирни логор организован на ушћу ријеке Спрече у Босну, у мјесту Пољице. Одатле су упућени у логоре у Њемачку. Представници војске Краљевине Југославије потписују безусловну капитулацију 17. априла 1941. године.

Већ од првих дана окупације и убрзаног успостављања усташке власти НДХ добојско подручје је било укључено у Велику жупу "Усора и Соли" са сједиштем у Тузли и са котарима: Добој, Тешањ, Теслић, Маглај и Грачаница. Великој жупи "Посавје" је припао котар Дервента са испоставом у

Детаљ из Добоја између два свјетска рата

Соколски дом у Добоју, саграђен 1936. године

Шећерана на Усори између два свјетска рата

Нешто више од двадесет година мира у Краљевини Југославији усорском подручју је обезбиједило одређен друштвени и привредни развој .

Добој у периоду између два свјетска рата, 1922. године, добија водовод, а почетком 1925. године електрично освјетљење. Отвара се Грађанска школа у Добоју, која ће са Гимназијом у Дервенти бити једина школа вишег ранга на регији. Отворена је и шегртска школа и женска стручна школа. Среским мјестом Добој постаје 1. маја 1933. године.

Прва штампарија отворена је 1936. године у власништву Морица Тринкија. Исте године изграђен је Соколски дом. У времену од 1931 - 1938. године саграђен је спомен-комплекс у знак сјећања на страдале логораше из Првог свјетског рата (чине га велељепна православна црква и споменик са спомен- костурницом). Дом народног здравља је отворен 1937. године.

Културно забавни живот на цијелом подручју одвијао се у оквиру националних друштава, српских ("Просвјета", "Коло српских сестара", "Женски покрет", Пјевачко друштво "Јавор"), хрватских ("Напредак", "Хрватска жена" и Пјевачко друштво "Звонимир") и муслиманских ("Гајрет" и "Узданица").

Радници радионе на Усори, 1921.година

ЖИВОТ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ ДРЖАВИ
(1918 - 1991)

Краљевина Југославија (1918-1945)

По завршетку Првог свјетског рата, 1918. године, живот у новој уједињеној југословенској држави (Краљевина СХС - Краљевина Југославија) започео је са наслијеђем које није обећавало просперитетне друштвено-економске и политичке односе. Социјална и међунационална подијељеност долазиће до пуног изражаја, нарочито у вријеме велике економске кризе(1929-1933), која је била поразна за тако неразвијену привреду (престаје да ради шећерана на Усори, рафинерија нафте у Броду је била пред затварањем). Велики број радника остајао је без посла, што ће изазивати честе немире и штрајкове.

Административно-територијална подјела наслијеђена од Аустроугарске остала је на снази све до оснивања бановина, 1929. године, када је Краљевина Југославија подијељена на девет бановина. Регионални територij је у то вријеме припадао Врбаској (срезови : дервентски, добојски, градачачки, грачанички, маглајски, тешањски и теслићки; у оквиру дервентског среза су у нижем рангу били Босански Брод и Оџак, а у оквиру градачачког среза Босански Шамац и Модрича) и Дринској бановини (срез Жепче са испоставом Завидовићи).

Промјена на том плану, до почетка Другог свјетског рата, биће још само приликом стварања Бановине Хрватске, 1939. године. Од Врбаске бановине тада је одузет срез Дервента, са испоставама Брод и Оџак, и срез Градачац, са испоставама Шамац и Модрича. Ова подјела ће остати до избијања Другог свјетског рата у Југославији.

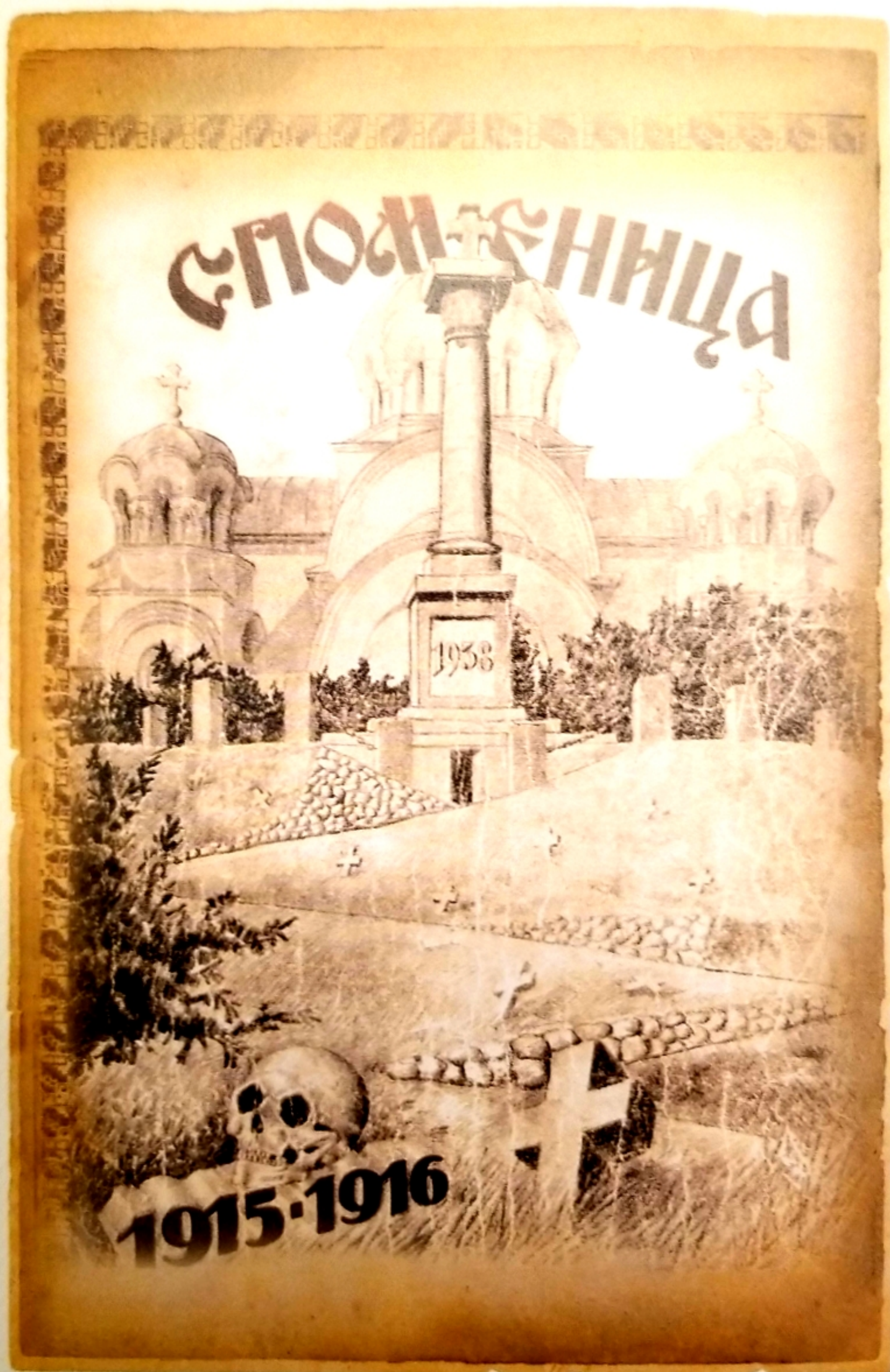

*Споменица посвећена
жртвама добојског логора смрти,
1915-1917.године, изд. у Добоју 1938.*

"Kotarska Ispostava Doboj
N = 418 pres.
Bezirksamt Gračanica
Der geistl. Gjorđo Petrović aûs Kožuhe bez. Gračanica wûrde bei Fluchtversuch von der Begleits- pattrole in dolnja Bišnja erschossen. Augehőrige verständigen."

У више градова БиХ организован је низ судских процеса против најугледнијих Срба који су осуђивани на смрт и на вишегодишње казне затвора.

Добојски логор смрти (1915 - 1917)

Логор интернираца у Добоју формирала је Аустроугарска крајем 1915. године. Први транспорт прогнаника (старци, дјеца, жене) из источних дијелова Херцеговине, Босне и Србије стигао је у Добој 27. децембра 1915. године. Прогнаници су смјештени у неусловне бараке које су претходно служиле као коњушнице и били су изложени свакој врсти малтретирања и понижавања. Уз лошу исхрану, нехигјену и без медицинске заштите убрзо су се почели разболијевати и масовно умирати. Забиљежено је да је у једном дану (5. априла 1916. године) умрло 92 логораша. Сахрањивани су у заједничке гробнице. У логору је помрло преко хиљаду дјеце од једне до десет година. Кроз логор је за непуне двије године прошло 45.791 жена, дјеце и мушкараца прогнаних са простора Вишеграда, Чајнича, Фоче, Сарајева, Гацка и других мјеста источне Херцеговине, Босне и граничних дијелова Србије и Црне Горе.

Број помрлих у добојском логору никада није установљен. Рачуна се да је у логору помрло преко 5.000 прогнаника. Потресна казивања о овом логору смрти забиљежена су у Ћоровићевој "Црној књизи" и "Споменици", која је припремљена приликом освећења спомен-цркве и спомен-костурнице посвећене страдалницима добојског логора смрти, 1938. године.

ПРВИ СВЈЕТСКИ РАТ
(1914 - 1918)

Када је избио Први свјетски рат, Босна и Херцеговина је проглашена за ратно подручје. Мирнодопски закони су укинути, а заведен је војно-окупациони режим са ратним законима. Пошто је Србија окривљена за рат, српско становништво се нашло на удару. Власти су организовале и подстицале противсрпске активности и демонстрације.

Отпочела су масовна хапшења и одвођења српског становништва у логоре широм Монархије (Арад, Шопроњек, Нежидер, Турољ). За вријеме војних операција у западној Србији, 1914. и 1915. године, дошло је до масовног хапшења и стријељања Срба, узимања талаца, одвођења у логоре. Један од, по злу чувених, логора формиран је у Добоју.

Хапшени су најугледнији Срби који су узимани за таоце и распоређивани по возовима. Уколико би се десио какав напад на прузи, војне власти су стријељале таоце. Почесто су напади на возове или "покушаји бјекства талаца" били инсценирани од стране војних власти, а таоци том приликом стријељани.

"1914, коловоз 7.
Котарској испостави у Босанском Броду.
Јучер дне 6 ов. месеца п.п. почињен бје нападај на војнички транспортни влак бр. 764 тиме да је непознати неки човек пуцао на влак. Заповедник тога влака, један господин сатник дао је таоца Теодора Ријића из Клакара, устрелити. Данас у ноћи, у 1 сат и 16 часака хтеде један таоц добојској стражи да побегне, па га је иста устрелила. Име таоца је непознато... ...

У Бос. Броду, дне 7 коловоза 1914.

Едуард Демл,
заповедник колодворске страже

Котарска испостава Бос. Брод
Бр. 525, през. од 7/8 1914

Стари град Тешањ, крај 19. вијека

Подручје је у периоду од четрдесет година аустроугарске окупације доживјело значајане промјене у погледу изградње саобраћајних капацитета, нарочито жељезничког и поштанског саобраћаја. Кренуло се први пут са индустријском производњом и оснивањем установа којих није било у османском периоду, а ако су постојале биле су много заосталије него у другим европским земљама.

Ипак, не треба заборавити чињеницу да је Аустроугарска на овом простору у првом реду због експлоатације природних богатстава и ресурса, јефтине радне снаге и да је ово подручје било само успутна база за остваривање дугогодишњих планова продора на исток. Да Аустроугарска није имала цивилизаторску улогу, којом се представљала у очима свјетске јавности, показаће догађаји који су услиједили током Првог свјетског рата (1914-1918).

Урбанистички план Дервенте, 1882.година

У дервентској "Народној штампарији" почиње да се штампа "Дервентски котарски лист", до почетка Првог свјетског рата почињу са радом гимназија и учитељска школа, а оснивају се и национално-просвјетна друштва ("Просвјета", "Напредак", "Гајрет").

прераде дрвета ("К.Шлезингер", "Морпурго - Паренте", Грегерсонова шумска индустрија "Грегерсон и синови" са сједиштем у Завидовићима, фирма "Ајслер и Ортлиб") оставиле су праву пустош у шумама овог краја. Запослени домаћи радници који су радили на најтежим пословима, као и радници довођени са стране, били су изложени бездушној експлоатацији од стране послодаваца што ће бити узрок честом избијању сукоба и штрајкова. Први штрајк запослених радника у БиХ избио је управо на овом подручју 2. маја 1890. године у фирми "К.Шлезингер", у погону на Озрену. Штрајк је избио због непоштовања радног уговора од стране фирме, али је брзо и брутално угушен. Овим чином на историјску сцену ступа радничка класа која ће у наредним деценијама водити огорчену борбу са послодавцима за своја права.

Дервента и Брод, најближи аустроугарској граници, изградњом одређених инфраструктурних објеката и институција, прије свих на регији, добијају нека обиљежја европских градова. У центру Дервенте сазидане су зграде за општинску и среску администрацију, изграђена су три хотела, 1878. године је отворена пошта, отвара се прва апотека (1885), основана је ватрогасна јединица (1889), изграђени су водовод (1896) и болница (1904), основан срески суд и двије основне школе. Уклоњена је турска калдрма и улице су насуте укринским шљунком, успостављен је аутобуски саобраћај према Бањалуци. Урађен је катастар и донесен план урбане изградње. Отварају се привредна предузећа: фабрика штапова, паромлин и ткачница памучних тканина, радионица за израду обуће и друга предузећа и радионице.

Аустроугарска није била заинтересована да ријеши проблеме у БиХ, мада је добила мандат од великих сила да "заведе ред" и ријеши аграрно питање. Њени планови били у супротности са тежњама окупираних народа.

По окупацији БиХ, аустроугарске власти су почеле са припремама терена за експлоатацију природних богатстава окупираних територија. Градња путева, жељезничких пруга, мостова и других саобраћајница, те отварање пошта (1878. године у Дервенти, Добоју, Грачаници, Маглају и Жепчу; 1879. у Градачцу; 1880. у Босанском Броду; 1881. у Тешњу; 1883. у Босанском Шамцу; 1891. у Усори код Добоја; 1898. у Теслићу; 1900. у Завидовићима и 1906. у Оџаку), били су предуслов за ефикасну експлоатацију природних богатстава.

Исте године када су окупационе јединице заузеле Босну почело се са изградњом жељезничке пруге од Босанског Брода у правцу Сарајева. Дио пруге од Брода до Дервенте био је готов средином децембра 1878. године, а до краја јануара 1879. године пруга је завршена до Добоја. Први воз стигао је у Добој 12. фебруара, у Жепче 22. априла, а 8. јуна 1879. пруга је довршена до Зенице. Жељезничка пруга Брод - Зеница предана је јавном саобраћају 14. јула 1879. године. Дирекција царских и краљевских босанских жељезница, са сједиштем у Дервенти, оснива се 10. септембра 1879. године. Сједиште дирекције биће у Дервенти до 1886. године, када је премјештено у Сарајево. Године 1882. изграђена је пруга Усора - Прибинић, а 1886. године пуштена је у саобраћај ускотрачна пруга Добој - Тузла - Симин Хан. Експлоатација природних богатстава могла је да почне.

Године 1892. завршена је изградња рафинерије нафте у Броду, 1893. године пуштена је у рад творница шећера на Усори, 1896. године гради се творница за прераду дрвета "Дестилација", која ће значајно утицати на настајање и развој новог града, града Теслића. Експлоатација шумског богатства овог подручја дошла је до пуног изражаја. У шумама маглајског и тешањског среза познате стране фирме из области експлоатације и

АУСТРОУГАРСКА ОКУПАЦИЈА И УПРАВА (1878-1918.)

Окупација Босне и Херцеговине започела је 29. јула 1878. године из четири правца. Главнина војних снага под командом генерала Филиповића прешла је Саву и кренула долином ријеке Босне у правцу Сарајева. Десним крилом операције су ишле у правцу Бањалуке, а лијевим, под заповједништвом генерала Сапарија, у правцу Тузле. Окупационе јединице су нашиле на жесток отпор устаничких снага муслиманског становништва, које је предвођено пљеваљским муфтијом Вехбиефендијом Шемсекадићем. Муслиманско становништво је окупацију доживљавало много теже него хришћанско и било спремно на пружање оружаног отпора. Аустроугарске трупе су ушле у Добој 1. августа 1878. године. На подручју од Грачанице према Добоју и Маглају вођене су борбе код Сјенине, Грапске, Свјетличе, на Бецњу и Преслици. На ширем подручју аустроугарске трупе су почетком септембра сломиле отпор устаника.

Послије окончања војних операција заведена је аустроугарска војна управа. Извјесно вријеме је задржана стара административно-територијална подјела, а онда је заведена нова која ће се задржати до краја аустроугарске владавине. Окупирано подручје је подијељено на шест округа, а ови на срезове(котаре) и испоставе. Подручје добојске регије је у управно-административном погледу припадало бањалучком, тузланском и травничком округу. Бањалучком округу припадали су срез Дервента, који је обухватао среске испоставе Босански Брод и Оџак, и срез Тешањ, са Добојем као среском испоставом и Теслићем као сеоском општином. Тузланском округу су припадали срез Грачаница, срез Градачац (са Модричом у рангу градске општине и Босанским Шамцем у рангу среске испоставе) и срез Маглај. Травничком округу припадао је срез Жепче са сеоским општинама Завидовићи и Нови Шехер.

Џамија Куршумлија, Маглај, 16.вијек

Јатаган бјелосапац, 18-19. вијек

Босне. Велике силе тог доба су одлучиле да учине крај турској владавини на овим просторима и, одлукама Берлинског конгреса 1878. године, Аустроугарска добија мандат за окупацију Босне и Херцеговине .

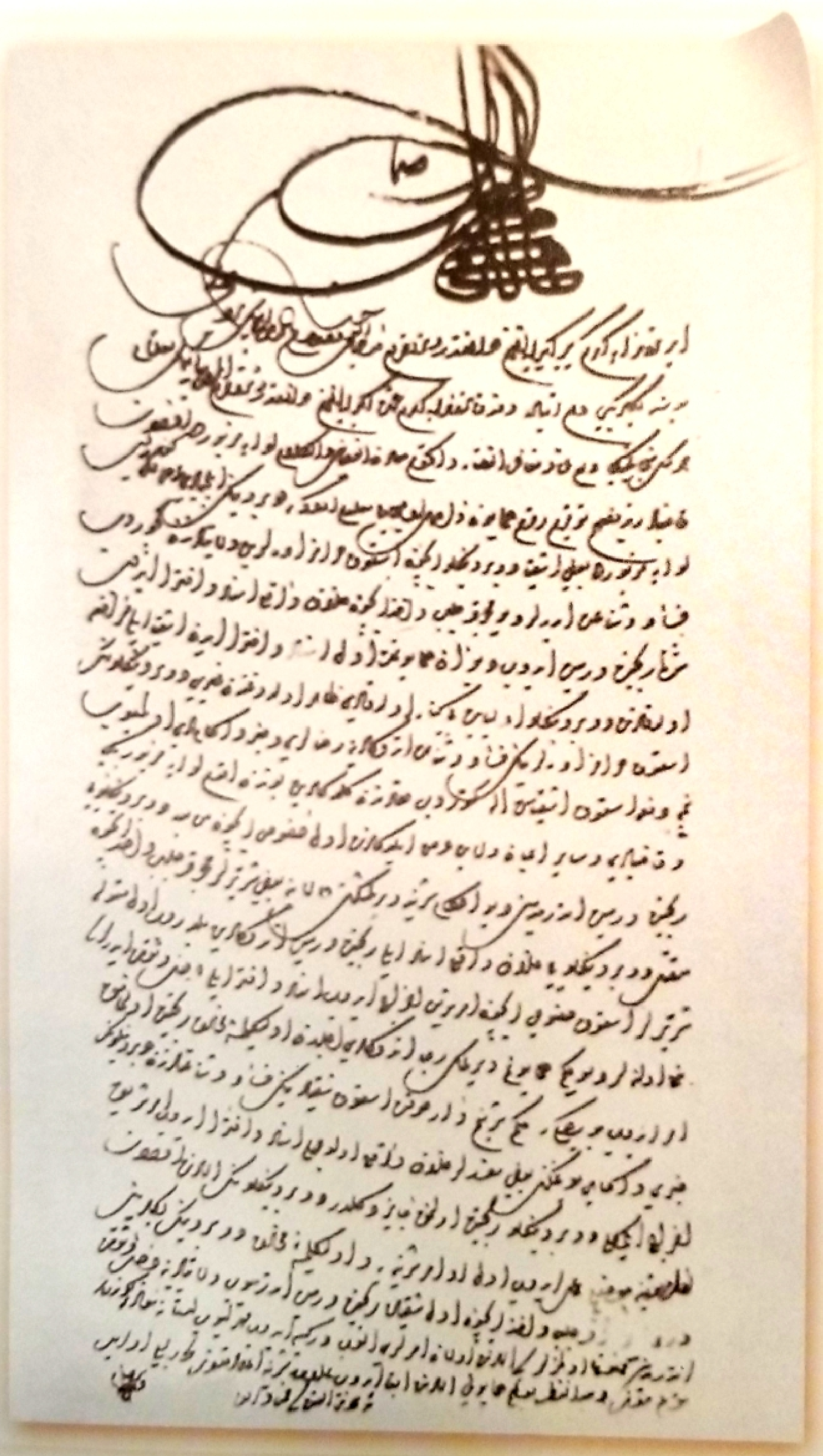

Ферман султана Мустафе I
босанском беглербегу Ибрахим-паши, 1622.године

вско - требавска буна, које су у крви угушене, али нису биле без одређених резултата када је у питању сношљивији положај зависних сељака.

Велики босанско-херцеговачки устанак (1875 - 1878) је имао далекосежне посљедице за Босну и Херцеговину и цијели Балкан, али на овом подручју није успио прерасти оквире мањих локалних дејстава. Забиљежене су мање битке и покрети устаничких снага и чета на Вучијаку у мају и августу 1876. године и током 1877. године. Устаничке чете на овом подручју су имале помоћ у доласку добровољаца из српско-турског рата. Устаници су водили неколико битака у марту и мају 1877. године. У децембру 1877. године Васо Пелагић је тражио новчану помоћ од српске владе за формирање јаких устаничких чета, између осталог и на Вучијаку.

" Цијел њихова треба да је прво, да уздржава Турке од Србије, а друго да се они при наступању Аустрије у Босну са војском њеном потуку, те тако да се увјери дипломација да ми Аустрију нећемо, него или са Србијом уједињење или самосталну државу за себе".

(Из дописа Васе Пелагића.)

Почетком 1878. године запажала се у Босни јака пропаганда у корист аустроугарске окупације. Забиљежен је прелазак "делегације од 29 људи из католичких села под Вучијаком". Почетком марта исте године ова делегација је у Загребу тражила помоћ од генерала Филиповића, образлажући то османлијским терором и притиском домаћих људи који се представљају као бјегунци и устаници. У исто вријеме католочки свештеници су радили на припремама подршке аустроугарској окупацији Босне. Због међународне јавности Аустроугарска није јавно помагала овај припремани покрет, али га је тајно подржавала. Посебно је муслиманско становништво са великим незадовољством и зебњом ишчекивало одлуке великих сила о судбини

Османски феудални систем је почетком 19. вијека показивао изразите знаке слабљења. Општа неразвијеност привреде и осталих сфера живљења забиљежена је од стране путника и емисара који су пролазили или се извјесно вријеме задржавали у Босни и на овом подручју, и најчешће га доживљавали као једну "заосталу" провинцију.

"...Крај који сам пропутовао до Тешња је права пустош... велика биједа...

(...) Изображени Европљани, који никада не видеше Босне и Херцеговине...чудиће се и неће веровати... да у овим провинцијама, а тако и у целом царству турском, нигде саобраћајна пута нема, него само таквих , како су их људи и стока угазили, или вода пролокала... "Овај пут (ријеч је о путу Тешањ -Жепче) иде донекле долином јужно, скреће око једног брега на западном обронку јужнозападно, подижући се полако , затим пролази јужноисточно дубоком , шумовитом провалом , и подиже се опет јужно врло стрмо на врх Црнога врха до Карауле -хана два сахата од Тешња... и спушта се ... у долину потока... у Паланку-Нови шехер...Одавде иде јужноисточно, и састаје се са оним, што од Маглаја долази на сљемену северно од Жепча... Кад је кишовито, онда је пут здраво блатав... Паланка је мало сеоце у левој низи на Лиешници", "...пут од Тешња до Маглаја 3 сахата води. Он се подиже од Тешња полако источно и вијуга веома неравним земљиштем и преко јаруга... кад пада киша , веома је блатан..."

(Један француски извјештај о Босни из 1810. године, објављен 1867. године.)

Слабљење Османског царства (нарочито процес читлучења), немогућност да се спроведу реформе које би омогућиле сношљив положај покореног становништва, насиља која су вршена над сељаком - кметом, као и тежње малих народа да се ослободе вишевјековног ропства, потресаће Царство кроз цијели 19. вијек, односно до његовог краја на овим просторима. Ово подручје ће бити поприште познатих буна православног хришћанског становништва: 1834. године поп Јовичина буна у Дервенти и на Вучијаку и 1858. године поса-

шшва. Положај муслиманских кметова био је знатно лакши. Ово подручје, као и друга у Османском царству, захвата процес исламизације који ће трајати неколико вијекова и уз честе ратне походе извршиће веома крупне промјене у структури становништва.

Крајем 17. и почетком 18. вијека Турска доживљава низ војних пораза у ратовима са Аустријом (1683 - 1699). Принц Еуген Савојски октобра 1697. у офанзивном походу долином Босне до Сарајева руши и спаљује градове и тиме наговјештава будући слом османских снага и надмоћ западне војне организације. Градови у долини ријеке Босне нису остали дуго под аустријском контролом. Већ послије Бечког рата, 1700. године, османска граница према Европи враћена је поново на ријеку Саву. Током каснијих аустротурских ратова (1716 - 1718), (1731 - 1739) граница се у једном периоду помјера и јужније од Саве. Ради заштите граница у овом периоду се формирају посебне војно-територијалне јединице - капетаније, које представљају специфичну феудалну институцију Османског царства. На овом подручју спомињу се градачачка (Градашчевићи, најпознатија породица градачачких капетана), добојска (најмања капетанија у Босни половином 18. вијека), маглајска, тешањска и дервентска капетанија. Послије побуне босанских феудалаца против централне власти, 1835. године, капетаније су укинуте.

Поред друштвених промјена (увођење османског тимарско-спахијског феудалног система, етничко помјерања становништва, развој појединих градова, развој занатства и трговине) падом ових подручја под османску власт настају крупне промјене и у духовном и културном погледу. На до тада православном и католичком духовно-културном простору, успоставља се и исламско-оријентални, који ће подизањем џамија, отварањем вјерских школа (мектеби, медресе) и разних хуманитарно - социјалних установа вјерског карактера чинити основу исламске културе на овим просторима.

ОСМАНСКО ДОБА
(1520 - 1878.)

Освојене крајеве Турци су прикључили Зворничком санџаку и дијелом Босанском санџаку. Санџаци су били подијељени на нахије које су углавном одговарале територији средњовјековних жупа. На подручју Усоре у изворима се спомињу нахије: Маглај (Озрен), Усора или Тешањ, нахија Треботин, Соко, Ненавиште(Градачац), Сребреник. У управно-судском погледу санџаци су подијељени на кадилуке.

Нахије које су основане до 1516. године, нахија Маглај - Озрен, Усора -Тешањ и нахија Треботин, припадале су Бродском кадилуку, а нешто касније, послије 1566. године, када је основан Тешањски кадилук, том кадилуку. Грачаничком кадилуку, основаном 1572. године, припадаће подручја нахија Соко -Грачаница, Ненавиште - Градачац и Сребреник.

Порта је 1580. године извршила административно-територијално реорганизовање европског дијела свог пространог царства и основала нови Босански ејалет - пашалук у чијем саставу се нашао и Зворнички санџак.

*Турци су у новоосвојеним подручјима заводили тимарско-спахијски систем, који је чинио окосницу привреде и власти Османског царства. На подручју Усоре Турци су затекли пољопривредно становништво које је превођено у категорију раје - кметова са обавезом на разна давања и намете. Поред за све обавезних пореза, хришћанска раја је морала да султану даје харач по мушкој глави способној за рад и још тежу обавезу, "**данак у крви** ", а спахији десетину од свих производа, новчану дажбину (испенца) по харачкој глави и неке друге натуралне и радне обавезе. Нешто повољнији положај имало је влашко-сточарско становништво и разни полувојнички редови које је турска власт регрутовала из редова домаћег станովни-*

Маглај, Тешањ и Добор. Од освојене усорске територије Угарска је 1464. године основала Сребреничку бановину, која је са Јајачком бановином чинила јединствен одбрамбени систем јужно од Саве за заштиту граница од Турака. Матија Корвин је у угарским дијеловима Босне за краља поставио Николу Илочког, мачванског бана, а послије његове смрти 1477. године, краљевско мјесто није попуњавано. Сребреничком бановином су управљали банови. То су 1494. били српски деспоти из Славоније, Иван Бериславић и Јурај Стрежемље, а посљедњи је био Томо Матучина.

Турци су Усорску - Сребреничку бановину постепено освајали, најприје преотимањем Маглаја, затим Добоја. У мировном уговору закљученом између Угарске и Турске од 1503.године видимо да су Маглај и Добој у посједу Турака. Након извјесне освајачке паузе Турци су 1520. године заузели Сребреник, Соко, Тешањ и Тузлу, чиме су докрајчили постојање Сребреничке бановине, а посљедњи је пао Добор код Модриче, 1536. године. Тиме је усорска област у цјелини пала под власт Турака.

Гроб војводе Момчила,
Врућица-Теслић, 14. вијек

Усора је под турску власт пала 1462. године. Тешањ је постао престони град марионетског босанског краљевства под турском управом. Новоименовани краљ од стране Турака био је Радивоје Котроманић. На власти није остао дуго, погубљен је по паду Босне, 1463. Поменуте године наслеђује га син Матија Котроманић, а владаће до 1476. године, када на власт долази краљ Матија Сабанчић - Војсалић, чиме завршава период постојања марионетске краљевине босанске.

Већ 1477. године сазнајемо да су кнезови Јованиш и Стјепан награђени ситним посједима (тимарима) од стране Турака за предају добојске тврђаве и града у њихове руке.

Угарски краљ Матија Корвин је по паду Босне предузео војни поход против Турака и успио заузети Јајце са тврђавама - градовима у сливу Врбаса и од освојених територија образовао Јајачку бановину. Под заповједништвом војсковође Емерика Запоље угарске снаге су октобра 1464. продрле у област Усоре и Соли заузевши утврђене градове: Сребреник, Соко код Грачанице, Добој,

Од ове велике йобједе и у Усори се, као и у чийавој Босни, осјећа веће йрисусйво Турака, уїлавном као најамника. Сйоменуйи Радивоје, зайовједник Тешња, Врандука и Сокола код Грачанице, син краља Сйефана Осйоје и брай Сйефана Томашевића, одржавао је везе са Турцима. До йройасйи босанске државе и йада йод йурску власй на йросйорима Усоре долази збої ойадања ценйралне и војводске власйи. Чесйи йљачкашки йоходи Турака йо Усори, од којих је највећи био 1426. їодине, довели су до расцјейканосйи ове обласйи и до сиромашења сйановнишйва. Радивоје, који је сйоловао у Тешњу, 1431. їодине йрейендује на йресйо ослањајући се на Турке, чиме слаби одбрамбену моћ босанске државе.

Године 1432. краљ Тврйко II (1421-1443, друїа владавина), који је усйио йоново накрайко да учврсйи своју власй у краљевсйву, борави у Усори.

Године 1446, 22. авїусйа, у Врандуку, краљ Сйефан Тома Осйојић је издао йовељу даровницу брађи Драїишићима, синовима Иваниша Драїишића, (Павлу, Марку и Јурају), којом им йоклања мноїе йосједе за вјерну службу

***"... и село Прибиновац** (Прибинић, йрим. ауй.), **їрад Глаж и варош Сриду као и село Кожухе"**.*

Босански краљ Сйефан Томашевић 1461. їодине йойврђује свом сйрицу Радивоју дароване йосједе у Тешњу (војвода усорски био је йада Вукић Тихчиновић). Најйознайије усорске војводе су: Дињичићи, Злайоносовићи, Сйанчићи, Тихорадићи и друїи. У различийим йериодима срећемо их као власйелу и свједоке на средњовјековним йовељама или неким друїим исйравама. Године 1461. йомиње се село Горња и Доња Радња.

На йодручју Усоре реїисйровано је око 180 локалийейа из средњеї вијека, уїлавном їробаља - некройола са већим или мањим бројем сйећака, један број сеоских насеља и їрадских уйврђења, шйо свједочи о развијеносйи йодручја у средњем вијеку.

Као признање за успјешан војни поход долином Босне 1411. године, заповједнику угарских снага, Ивану Горјанском, додијељена је титула војводе Усоре, мада је титула војвода од Усоре тада припадала најугледнијем домаћем роду Тихорадића (Златоносовића - војвода Вукмир и Вукашин). Ово двовлашће над Усором није дуго потрајало. У бици код Добоја 1415. године, војвода Хрвоје Вукчић уз помоћ Турака, са којима је везе одржавао и будући марионетски краљ Радивоје (Котроманић), кога ће Турци и касније подржавати, наноси тежак пораз Угарима и тако се свети за поразе под Добором.

Повеља о Добоју, документ у коме се први пута помиње Добој, 1415.година

Тај неуспјех је највјероватније и разлог што је 1408. године угарски краљ Сигисмунд, у повратку, након побједе над снагама босанског краља Твртка II (1404 - 1409, прва владавина), код Добора издао наређење да се погуби преко 170 босанских племића, а њихова тијела са високе куле баце у ријеку Босну.

Добор кула, Модрича, крај 14.вијека

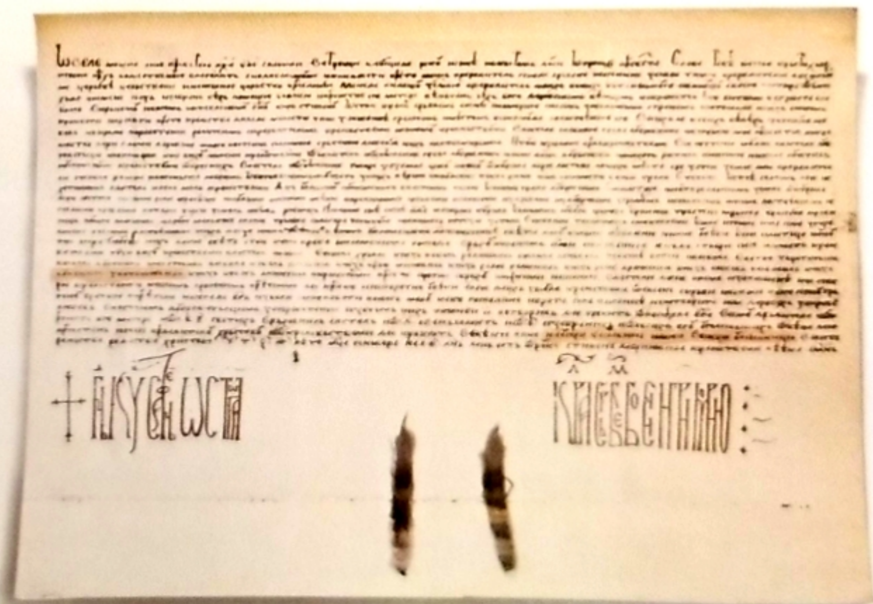

Повеља краља Стефана Остоје,
издата „на Усори... у Лишници", 15.јануара 1399.године,
помиње се усорски кнез Вукашин Златоносовић...

Краљ Стефан Остоја, 15. јануара 1399. године издаје ћирилску повељу ***"на Усори во славној нашој војсци у Лишници"****, на територији данашњег Маглаја, а девет године касније, 1408. године, угарски краљ помиње град Браник у Усори и Маглај (први помен Маглаја).*

Историјска карта средњовјековне Босне, саставио проф. Марко Вего, 1957. године

За један број поменутих градова - утврда наука још увијек није дала одговоре гдје су били лоцирани. Сачувани су неки подаци о њиховом подизању. Тако се зна да су средњовјековну тврђаву - град Добор подигли браћа Иваниш и Павле Хорват, а у изворима се помиње 1387. година. За име овог града - утврђења везане су многе битке - бојеви који су се водили између војски угарских краљева, с једне, и војски босанских краљева и властеле, с друге стране. Код овог града се 1394. године одиграла битка између усорске и босанске војске са Угарима. Слом браће Хорвата и велика Доборска битка окончани су за свега осамнаест дана, од 23. јуна до 11. јула 1394. године. Напуштајући утврђени Добор, угарски краљ Сигисмунд је наредио да се тврђава спали. Краљ Стефан Дабиша (1391 - 1395) је након слома Хорвата под Добором прихватио вазалне односе према угарском краљу, уз потврду да круна босанског краљевства након његове смрти припадне краљу Сигисмунду. Већ наредне године умире краљ Дабиша, а угарски краљ жели да реализује споразум постигнут код Добора, што му не успијева.

Средњовјековна Усора је у 14. вијеку представљала знатну територијалну цјелину која је укључивала више мањих жупа од којих се у изворима помињу: Ненавиште (подручје данашњих општина Модрича, Градачац, Орашје, Шамац, Оџак), Мајевица (Брчко, Сребреник, Лопаре, Челић), Бијељина (Бијељина и Угљевик), Сапна (Зворник), Соли (Тузла), те жупа непознатог имена, највјероватније Озрен или Маглај (Жепче, Завидовићи, Маглај).

Са сигурношћу се може тврдити да је Усора заузимала значајну улогу у историји средњовјековне Босне и да је имала статус аутономне области. Великаши Усоре се помињу у скоро свим повељама које су владари Босне издавали у различитим приликама, било да се ради о унутрашњој или спољној политици земље, или о даровању одређених посједа некоме од заслужних феудалаца за вјерну службу.

Ради заштите добара, као и аутономије, у Усори се граде утврђени градови који ће са својим тврђавама имати улогу да штите Усору од угарских напада, непријатељски расположених феудалаца и других непријатеља. У средњовјековној Усори помињу се градови - утврђења: Тешањ, Маглај, Добор, Добој, Глаж, Дубочац, Соко-град, Перин-град, Модрич, Срида, Браник, Звоник (Зворник), Сребреник.

Средњовјековна тврђава- град Маглај, 14.вијек

Повеља бана Стјепана II Котроманића издата у Сребренику у Усори, 15.фебруара 1333.године, помињу се области Усора и Соли и усорска властела Тихорадићи и Иванхнићи

Настојања Угарске да оствари доминацију над Босном, а самим тим и над Усором, сузбијена су за вријеме владавине Стјепана II Котроманића и Твртка I Котроманића (1353 - 1391), када је средњовјековна босанска држава била на врхунцу моћи, а Твртко крунисан краљевском круном 1377. године у манастиру Милешеви, гдје се истиче да је он **"краљ Србљем, Босни, Приморју, Хлмсци земљи, Долним крајем, Западним странам, Усори, Соли и Подрињу"**. *Осим краљевске титуле Твртко је узео и српско владарско име Стефан, које је у Србији имало посебно државно-симболичко значење. Наиме, сви владари од Стефана Немање носе то име заштитника српске династије Немањића и српске државе, светог првомученика Стефана. Овакву титулацију срећемо касније и код Твртковых насљедника, све до пропасти средњовјековне босанске државе.*

Послије Твртковe смрти настаје раздобље великих трвења и сукоба босанских великаша, што значајно слаби моћ владара, Твртковых насљедника. Угарска поново користи те сукобе и жели наметнути своју власт. Крајем 14. и током 15. вијека подручје Усоре ће бити поприште честих крвавих сукоба и крупних политичких догађаја.

средњовјековној Босни, управља великашка породица Шубића. Када је послије смрти бана Стјепана I, 1314. године, његова породица пала у немилост, бан Младен II Шубић узима у заштиту Стјепановог најстаријег сина, младог бана Стјепана II.

Стјепан II Котроманић је владао прво као вазал Младена II Шубића, а самостално од 1322 - 1353. године. У његовим ћирилским исправама име му је забиљежено у двије варијанте, Степан и Стјепан. Већ од времена пада Младена II Шубића Босна је поново дошла под врховну власт Угарске, тако да је бан Стјепан за све вријеме своје владавине остао лојалан краљу Карлу I Роберту и његовом насљеднику, Лајошу I. Због тога је могао без сметњи да добије област Драгутиновог сина Владислава, Усору и Соли, послије династичких борби насталих након смрти краља Милутина, 1321. године. Бан Стјепан је, као угарски вазал, у њима пружао помоћ Владиславу, такође угарском вазалу.

За његове владавине у Усори се помињу села Чечава, Растуша, Калошевић, Јакеш, Модрича (први помен 1244. године) и жупа Ненавиште, које бан Стјепан дарује 1323. године Гргуру Стипанићу за вјерну службу. С титулом господина Усоре и Соли бан Стјепан се јавља 1324. године.

Као усорски војвода 1326.године се помиње војвода Бранош Чепрнић.

У повељи од 15. фебруара 1333. године, први пут се у писаним изворима помиње Сребреник, који је тада био у Усори, а међу свједоцима су и позната властела из Усоре (Тихорадићи, Иванхнић). Бан Стјепан II Котроманић уступа Дубровачкој републици: Рат, Стон, Превлаку, отоке око Рата и све што је између Превлаке и Ловишта, уз годишњи доходак од 500 перпера.

"У почетак Оца, у испуњењу Сина и Светога Духа. У години рођења Христова 1333. године, 15 дна у фебруара мјесеца. Ми господин Стефан, по милости Божјој бан Босне и Усоре и Соли и господар хумске земље како пр... и слогу нашу љубимо и њима нашу милост дајемо с користћу и љубављу..."

Средњовјековни манастир Липље, Теслић

Средњовјековни манастир Озрен, Петрово

У вријеме краља Драгутина дошло је и до зближавања два раније подијељена дијела босанске државе. Тада је склопљен брак између Драгутинове кћерке Јелисавете и Стјепана I Котроманића, Пријездиног сина. Ова веза са српском владарском династијом послужиће, скоро читав вијек касније, бану Твртку као правни основ да се на основу крвног сродства прогласи потомком Немањића и крунише за српског краља. Владавина Пријездиног сина Стјепана I (између 1287. и 1290.) није увијек била самостална. На крају 13. и у првим деценијама 14. вијека овим подручјем, као и већим дијелом земаља у

потчини. Резултат те акције је подјела Босне на двије бановине, Босна у ужем смислу и бановина Усора и Соли, чија је судбина крајем 13. и почетком 14. вијека била уско повезана са сусједном мачванском бановином, која је заједно са овим областима додјељивана угарским и другим великашима са изричитим наређењем да се боре против јеретика.

У вријеме бана Пријезде I догодила се и једна важна територијална промјена са далекосежним посљедицама. Наиме, крајем 1284. бановину Усору и Соли угарска краљица Јелисавета уступа своме зету, српском краљу Драгутину (1284 - 1316), када му уступа и Мачву са Београдом, гдје он послије одрицања од престола влада као "сремски краљ".

*Народно предање веже постанак средњовјековних српских манастира на подручју Усоре (Липље, Ступље, Озрен, Возућа, Удрим) за владавину овог српског краља и његовог сина Владислава. Историјску основу предању пружа казивање краљевог биографа Данила, који наводи да је краљ Драгутин многе дарове црквама, манастирима и монасима даривао. Чињеница да је краљ Драгутин имао и свог засебног босанског епископа Василија, упућује на то да је у овом дијелу своје државе градио цркве и манастире. Историјско упориште предање налази и у чињеници да су највећи број средњовјековних манастира у свим српским земљама оснивали и градили владари из немањићке династије. Тако се зна да је задужбина краља Милутина манастир Крупа из 1317. године, да је сестра цара Душана обновила и дала пуни сјај манастиру Крка 1350. године, а да је манастир Драговић из 1395. године. Зна се и да су османлијске власти законима (**канун-наме** из 1516, 1530, 1539. и 1542. године) забрањивале подизање нових цркава и манастира, а за обнову оних који су од раније постојали добијала се дозвола уз плаћање високих такси. Распрострањеност топонима **прњавор** и назива насеља под истим именом указује на постојање средњовјековних манастира и манастирских посједа.*

већој или мањој мјери, успијевала је у томе. "Црква босанска" се, изложена сталним притисцима који ће потрајати до пропасти средњовјековне босанске државе, у све већој мјери приближавала православној источној традицији, којој од половине 13. вијека теже банови босански, а потом и краљеви, као и најмоћнија властела.

Кулинови насљедници, Стјепан и његов син, усорски кнез Сибислав (ово је први помен имена једног властелина везаног за управљање подручјем средњовјековне Усоре), били су одани католици под утицајем Угарске и папе, али нису имали ослонца у народу. Вјероватно из тог разлога бана Стјепана није наслиједио његов син Сибислав, него је на власт дошао "јеретички" бан Матеј Нинослав.

За подручје Усоре се 1225. године каже да је "заражено јеретичком опачином". Угарски краљ Андрија II је предао Босну, Усору и Соли надбискупу калочком , ставивши му у дужност да те земље очисти од јеретика, **"па је још и исте године папа хвалио калочког надбискупа што је храбро припасао крсташки мач да гони херетике у Босни, Усори и Соли"**. Година 1225. је уједно први до сада познати писани помен имена Усора.

Угарска је све вријеме имала претензије на Усору и Босну на које је полагала номинално право.

За владавине бана Матеја Нинослава (1232 - око 1250) успјешно се одолијева притисцима Угарске. Бан је само привремено признавао врховну угарску власт и католичанство, а онда се поново враћао "својој цркви" и самосталној владавини у Босни. У повељама издатим Дубровчанима бан Матеј Нинослав своје поданике назива Србима, а Дубровчане Власима, тј. Романима. Можда се у тој чињеници и крије одговор на питање због чега Угарска и римокатоличка црква све вријеме тако ревносно настоје да искоријене "јеретике" и "шизматике" у Босни, па и на подручју Усоре и Соли.

Послије смрти бана Матеја Нинослава као владар Босне познат је бан Пријезда (око 1250 - 1287), за чије је владавине, у јесен 1253. године, угарски краљ Бела IV предузео поход против Босне и успио да је

СРЕДЊОВЈЕКОВНА УСОРА
(13-16. вијек)

Усора је најприје обухватала само долину ријеке Усоре,да би се временом проширила низ доње порјечје ријеке Босне, затим десном страном Саве, све до Дрине. Негдје до половине 14. вијека у Усору се убраја и порјечје Спрече, које је до тада било организовано као посебна територијално-политичка јединица – Соли.

Историја средњовјековне Усоре уско је повезана с прошлошћу Босне још од њених првих банова.

Крајем 11. вијека Босна је била једна од жупа у саставу српских земаља, а почетком 12. вијека одваја се од Зете и постаје самостална. Први познати босански бан био је бан Борић (око 1154 - 1163. године), који је ратовао против Византије. За владавине бана Кулина (1180-1204) Босна доживљава успон, а област Усоре је улазила у састав његове државе. Бан Кулин у савезу са Угарском и Србијом води рат против Византије, 1182-1183. године.

У Усори, као и цијелој Босни, у ово вријеме срећемо веома сложене вјерске прилике. Поред православне и католичке цркве, за владавине бана Кулина у Босни се појавио вјерски покрет, оличен у "цркви босанској". У вријеме појаве именован је као јеретички и наилазио на посебно оштар прогон католичке, а и православне цркве. Кулин-бан је оптужен да подржава јеретички покрет у својој земљи, те се, бојећи се сукоба са Угарима, јавно одрекао јереси пред папиним легатом, на Билином пољу код Зенице, априла 1203. године.

Вријеме од почетка 13. до средине 15. вијека биће карактеристично по сталним притисцима Угарске која је уживала велику подршку римских папа и под изговором борбе против јеретика - шизматика настојала је да Усору стави под своју власт. У зависности од политичких односа и односа снага средњовјековних господара и држава тог доба, у

ИЗ ОСМОВЈЕКОВНЕ ИСТОРИЈЕ ДОБОЈСКОГ ПОДРУЧЈА

ВИЗАНТИЈА

Веома бројна и моћна словенска племена инкорпорираће се у Источно римско царство, хришћанску Византију, са Константинопољем као главним градом. Словени ће постати важни у свим сегментима живота "новог" римског царства и све до пада Цариграда 1453. под турску власт биће активни учесници у животу и развоју Византије. У крилу Византије настаће и српска средњовјековна држава, која ће бити значајан фактор на Балкану, како војни, тако и духовни. Наши простори Соли и Усора биће у саставу те државе.

За хиљаду година трајања Византијског царства неизмјерни су домети у области људског духа, градитељства, фреско-сликарства, државне управе и законодавства. Насупрот томе водиће се безбројни ратови нејасног карактера, нејасних повода и исхода. Допираће и укрштаће се на Балкану утицаји свих, у оно вријеме, великих сила. Све то донијеће велика страдања становништва, разарање грађевина и пад економије. Опоравак од свих тих ратова сваки пут ће трајати све дуже и дуже.

Средњовјековни шљемови, Маглај

Многи узбудљиви догађаји и исцрпљујући ратови одиграли су се на овим просторима у IV, V, и VI вијеку. Прохујали су овуда Готи, Хуни, Авари и, најзад, Словени.

У VI вијеку успио је византијски цар Јустинијан да за кратко вријеме обнови, изгради и консолидује ослабљено царство, прије свега мудром политиком, великим градитељским и обновитељским радовима. Родио се на нашим просторима, био је одличан војник, мудар државник, законодавац и велики градитељ.

Крајем VI и почетком VII вијека разорни словенско-аварски продор дефинитивно је уништио свијет антике.

Римски новац

Војни логор - каструм, подигнут је у пољу, непосредно изнад ушћа Усоре у Босну са четири моћне куле на угловима, као и куле које штите улаз у логор на истоку и западу, видљиве су и данас.

Цивилно насеље поред војног логора на Усори оштећено је изградњом канала, а некропола, која је свакако пратила овај антички комплекс, није довољно истражена.

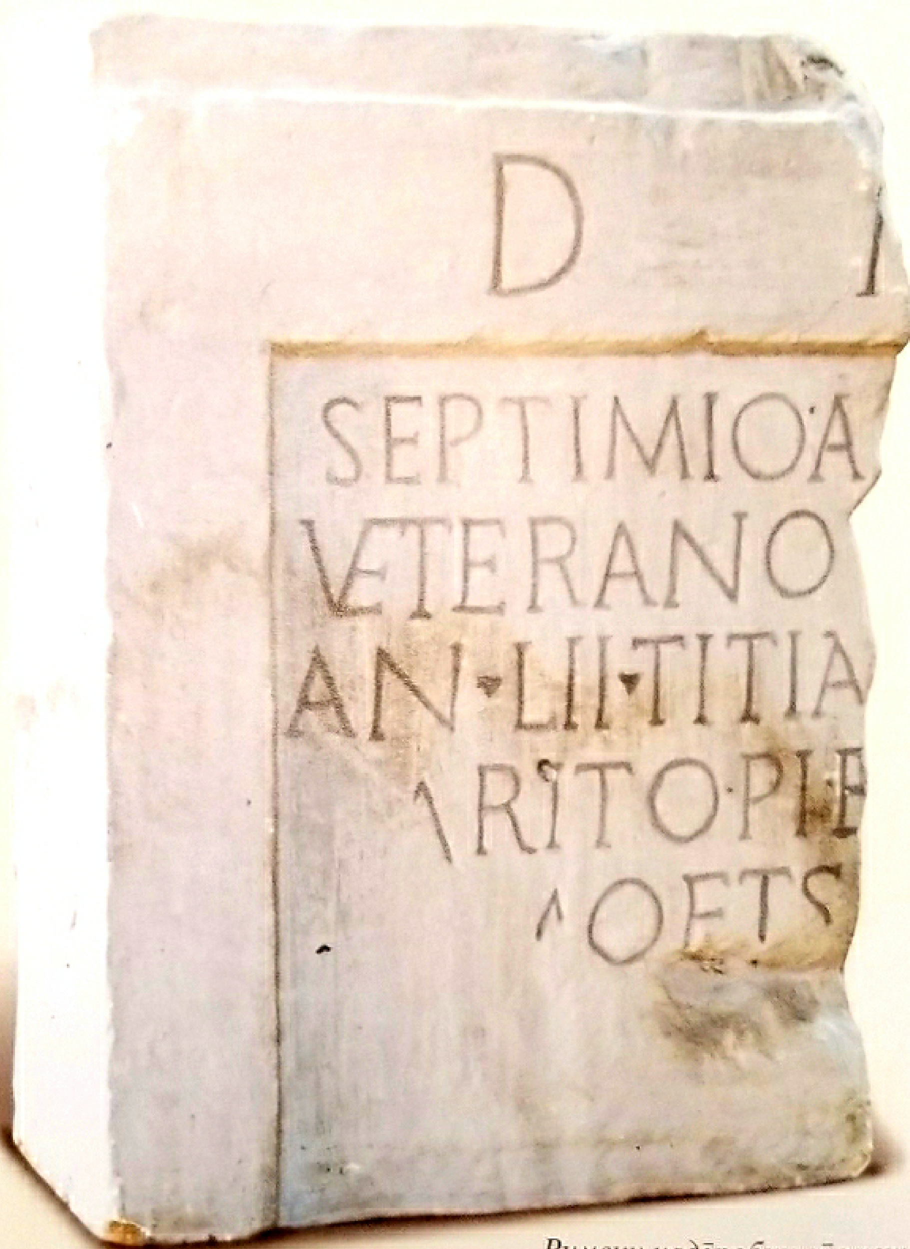

Римски надгробни споменик

Бројни археолошки налази из периода римске доминације на овим просторима указују на важност територије у античком времену.

Чињеница да је на балканским просторима рођено више римских императора, те да су градови Сирмиум (Сремска Митровица), Сингидунум (Београд), Виминациум (код Пожаревца), Наис (Ниш), Ромулијана (Гамзиград код Зајечара) и Јустинијана Прима (Царичин град код Лебана) били повремене престолнице или резиденције моћних римских царева, омогућује нам да баштинимо домете велике античке и византијске културе.

РИМЉАНИ НА БОСНИ, СПРЕЧИ И УСОРИ

Крајем другог вијека прије наше ере римске легије воде ратове долином Саве са панонским и илирским племенима. Ратови се настављају и током првог вијека п.н.е. тако да су наши крајеви на прелазу из старе у нову еру већ били под римском управом, чиме на овим просторима престаје праисторија и почиње историјско доба.

Римљани доносе тековине једне далеко напредније цивилизације, чије поријекло има корјене у великим културама Египта, Персије и Грчке. Умјесто племенског настаје државно уређење, јављају се нове пољопривредне културе, употреба новца, писменост и закон уместо обичајног права.

У економском смислу напредак је непроцјењљив: граде се и одржавају бројни путеви, развија се трговина, граде се војна утврђења и цивилна насеља, а у њима водовод и канализација, јавне зграде, позоришта и арене за такмичења.

Рационална замисао о градњи великих сувоземних путева, свуда у римском царству где је било потребно, довела је до огромних јавних радова. Тим путевима кретали су се војници, трговци, људи, робе и идеје. Тим истим путевима варварски народи су касније окончали једну фазу свјетске историје.

У широкој мрежи комуникација римске империје ушће Усоре у Босну, као стратегијска локација, добија војни логор (160 x 120 метара) кога неминовно прати цивилно насеље.

Римски војнички логор, Добој

СТАРИЈЕ ГВОЗДЕНО ДОБА
Од VII до IV в.п.н.е.

Послије немирних времена и етничких колебања која су се догађала око 1.000 године п.н.е. старије гвоздено доба може се сматрати периодом стабилизације.

У млађем гвозденом добу (од IV до I в.п.н.е.) настаје развијена "индустрија" метала и достиже завршни степен специјализације који се огледа у технолошки савршеној обради гвожђа.

Појава келтских племена око 360. г.п.н.е. доноси са собом изванредну обраду метала, као и крупне промјене у грнчарству.

Келтски шљем, Ритешић

То је вријеме открића грнчарског витла, послије чега керамички судови за свакодневну употребу и друге намјене попримају сасвим другачије технолошке карактеристике, а то доводи до нових друштвених организација и нових процеса производње предмета за свакодневну употребу.

Степен истражености гвозденог доба сјеверне Босне скромних је размјера. Најзначајнији локалитет овога периода је Доња Долина.

Питање етничке припадности становништва сјеверне Босне у гвозденом добу већи број истраживача тумачи на слиједећи начин: становници сјеверне Босне у гвозденом добу припадају великом етничком стаблу Панона, односно њиховом јужном огранку панонских Осеријата и Бреука. Мезеји - који се убрајају у панонске народе (према грчком историчару Страбону), представљају бројну и снажну племенску заједницу што потврђује анализа археолошких предмета са локалитета сјеверне Босне.

БРОНЗАНО ДОБА
Од прве половине другог миленијума до 1.000 г.п.н.е.

Ово доба одликује се стабилним сједјелачким начином живота, са развијеним сточарством, интензивном земљорадњом, ловом и риболовом. Развој технологије обраде метала доводи до све веће употребе бронзе од које се производи оруђе, оружје и накит.

Керамички судови се и даље раде руком, становништво живи на мјестима подигнутим на главицама поред ријека. Покојници се спаљују, а гробови се обиљежавају урнама и низом других судова у којима се оставља храна.

Производи бронзанодобске "индустрије" нису тако чести из простог разлога што ови предмети представљају сувише велику драгоцјеност да би били одбацивани или остављани. Предмети од бронзе се дуго користе, поправљају или претапају. Несигурна времена пред крај бронзаног доба проузрокују скривање ових предмета, са очигледном намјером да их њихови власници поново користе кад прође опасност, што често није био случај, те тако предмети или оставе од бронзе допиру до наших времена.

Бронзанодопске сјекире

Крајем бронзаног доба долази до значајних промјена и покрета становништва, познатих као егејска сеоба. Кретања и долазак новог становништва означавају прекретницу у развоју ових цивилизација на нашим просторима, послије чега настаје период старијег гвозденог доба.

ЕНЕОЛИТ
Између неолита и бронзаног доба
3.300 до 2.000 г.п.н.е.

БАКАРНО ДОБА

То је вријеме ране металургије. Први рудари открили су тајну вађења руде самородног бакра - сунчевог метала. Открићем бакра отворена су нека нова врата и неки нови простори. Главна карактеристика овог прелазног периода од млађег неолита ка развијеном бронзаном добу је кретање популација - народа, људских заједница са истока уз Дунав према Панонској низији и централној Европи. Ова кретања доносе са собом битне измјене у економији и култури које ће довести до формирања стабилних етничких заједница у каснијим периодима.

Бронзанодопска "индустрија"

НЕОЛИТ

По завршетку посљедњег леденог доба (13.000 до 11.000 г.п.н.е.) на овим просторима стабилизује се умјерена клима која са мањим колебањима траје и данас.

У посавско-панонском простору честа су насеља типа "тел", што указује на "дуготрајнији" живот на једном мјесту, а то је директно везано за развој земљорадње.

Камене сјекире

"Амулет"

У овом периоду долази до развоја сточарства и земљорадње, припитомљавања животиња (говече, овца, свиња, а нешто касније и коњ). Развија се сједјелачки начин живота, који је везан за житородна поља у ријечним долинама. То је вријеме појаве пшенице, проса и јечма. Неолитски локалитети на овим просторима су: ушће Усоре, Уларице, Шије, Шеварлије, Кладари, итд.

Керамичко посуђе

Локалитет Зобиште, у Доњем Детлаку код Дервенте, изузетно је занимљив као вишеслојна палеолитска станица. На истуреној главици иловастог бријега налази се више слојева са остацима пребивалишта палеолитског човјека.
Први палеолитски локалитет у Босни и Херцеговини откривен је 1949. године у Макљеновцу поред Добоја. До 1984. године откривено је више од 100 палеолитских налазишта у долинама ријека Босне, Усоре, Укрине, Врбаса и Саве.

Кремене алатке, Зобиште

Међу неколико пећинских палеолитских станишта у сјеверној Босни значајна је пећина Растуша код Теслића. Нажалост, није пронађено довољно доказа присуства палеолитског човјека.

Особитост културе средњег палеолита са наших налазишта је типолошка јединственост алатки, што значи да већина налазишта припада истој епохи.

ПАЛЕОЛИТСКЕ И МЕЗОЛИТСКЕ КУЛТУРЕ ПАНОНСКЕ РЕГИЈЕ

Панонски дио БиХ обухвата око 100 км широк појас сјеверне Босне. То је подручје умјерено-континенталне климе. Већи дио простора чине равнице и ријечне долине, дијелом баровите, из којих се извијају брда Вучијака и Мајевице.

Биће, које је сигурно модерни човјек - homo sapiens, јавља се на просторима сјеверне Босне прије 60.000 до 30.000 г.п.н.е. То раздобље зове се средњи палеолит и карактерише га блажа клима са мањим отопљавањима у оквиру посљедњег леденог доба.

Палеолитска алатка

Чланови људске заједнице тога времена на овим просторима су искључиви ловци и сакупљачи који стално мијењају мјесто боравка пратећи крда дивљих животиња. Они "стануjу" под шаторима од животињских кожа, на главицама брегова поред Босне и Усоре, гдје животиње долазе у потрази за водом. Станишта средњепалеолитског човјека откривена су на локалитетима: Даниловића брдо, Грабовица брдо, Кадар, Камен, Лонца, Мала градина, Марковац, Велики мајдан, Високо брдо и Зобиште.

Моћне наслаге многобројних праисторијских и историјских слојева, догађаја и утицаја, кроз различита артефакта јасно и недвосмислено говоре о континуитету живота на овом простору. То је неисцрпно врело из кога овдашњи човјек свих епоха црпи снагу и мудрост опстанка и остаје заувијек и нераскидиво везан за ово тло.

На основу археолошких података можемо закључити понешто, некада и неочекивано много, о томе како су се људи и народи у далекој прошлости одржавали и опстајали. Праисторијска прошлост - она без писаних трагова, није оптерећена именима лица и народа, а ближе мјесто догађања остаје упитно. Изрази као што су палеолит, мезолит, неолит, бронзано и гвоздено доба корисни су називи одређених периода, али се морају употребљавати са опрезом и мјером јер могу бити варљиви у строгом хронолошком смислу.

ПАЛЕОЛИТ
1.000.000 ДО 10.000 г.п.н.е.

Први познати људи који су правили оруђа од камена живјели су прије 400.000 г.п.н.е., а њихови остаци и камене алатке пронађени су у околини Пекинга.

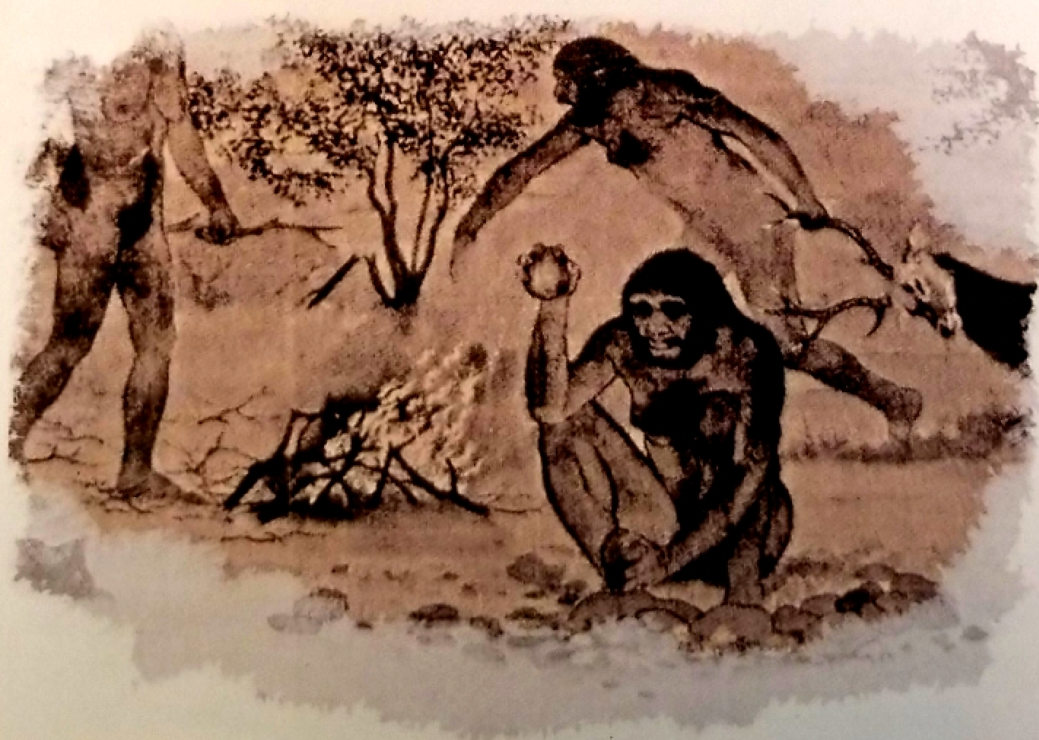

Палеолитски човјек

Та створења зовемо питекантропус. То су ловци који знају упалити ватру, али су и канибали.

Човјек у свом кратком и несигурном трајању чини напор да обезбиједи материјално и духовно наслијеђе по коме ће га будуће генерације препознавати.

Археолошка карта

Географски положај, гдје водотокови Босне, Спрече и Усоре чине тачку на којој се пресијецају путеви од југа ка сјеверу и од истока ка западу, јесте истовремено и раскрсница на којој се сусрећу цивилизације, културе и религије, остављајући дубок и неизбрисив траг.

Такав положај пружа природне погодности за живот, међусобно комуницирање и симбиозе које неминовно воде напретку, успонима материјалне културе и успонима људског духа.

*"Мудрост опстанка и живљења
је у хармонији са природом,
прошлошћу,садашњошћу и будућношћу."*
Хадријан

ГЕОЛОШКА ПРОШЛОСТ ДОБОЈСКОГ ПОДРУЧЈА

Прошлост завијена у таму миленијума, као и будућност Добоја и његове шире регије, судбински је одређена геолошким процесима који су крајем еоцена (55 до 33 милиона година) и почетком миоцена (23 до 5,3 милиона година) формирали ово тле.

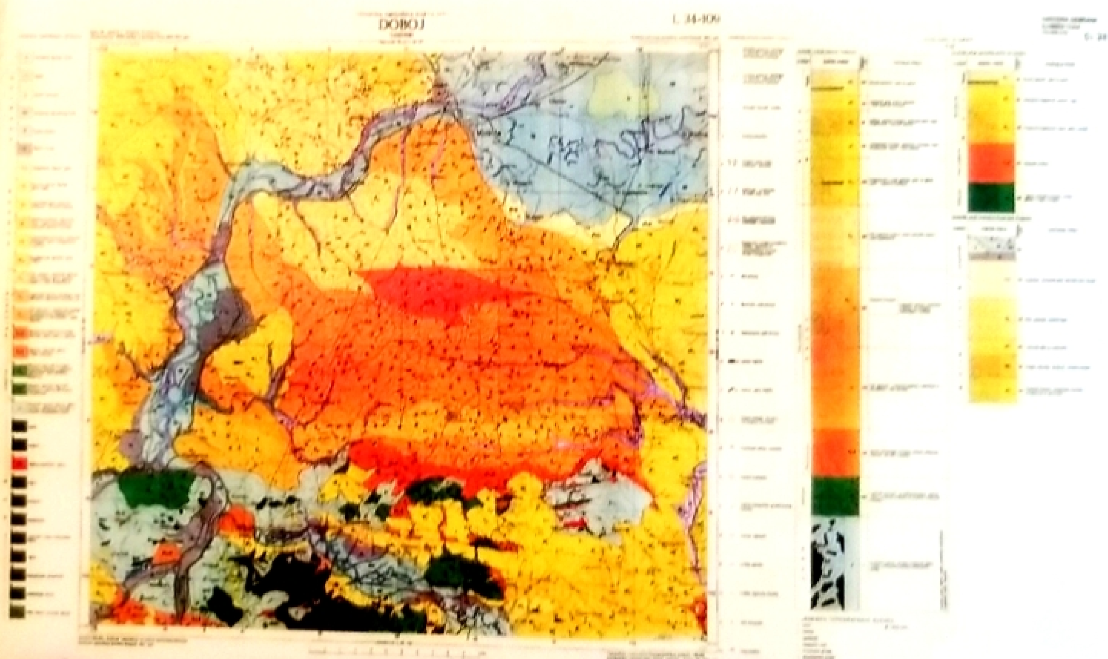

Геолошка карта-лист Добој; петрогени варијетети

У току геолошког периода сармат формирају се Мајевица и Требовац, а послије периода понт формирани су ровови Босне, Тиње, Спрече, Усоре, као и савски ров. Геолошко-археолошка прошлост регије и града Добоја отвориће вам поглед у један далеки свијет који вам постаје близак кроз сусрет са стваралаштвом природе и човјека.

АРХЕОЛОГИЈА СЈЕВЕРНЕ БОСНЕ, ГРАДА ДОБОЈА И ЊЕГОВЕ РЕГИЈЕ

културно-историјску баштину нашег подручја. Истина, музеј је све вријеме био отворен за јавност путем повремених тематских изложби, учешћем на различитим манифестацијама и скуповима, оглашавањем у средствима информисања, стручним часописима и на друге начине.

Стална музејска поставка је комплексног типа, реализована је у три изложбене сале и у расположивим просторима ходника. Тематски и хронолошки је широког оквира. Презентованим музејским материјалом желимо приказати регионални и локални развој различитих цивилизација и култура регистрованих на овом тлу. За сталну поставку биће припремљен одговарајући водич - каталог који ће посјетиоцу пружити неопходне информације о експонатима и садржајима поставке.

Ова публикација је својеврсна допуна сталне поставке, насловљена према претходној сталној археолошкој поставци "Човјек на тлу сјеверне Босне- фрагменти из прошлости". У публикацији смо покушали да, са аспекта археолошко-историјске и етнолошке дисциплине, дамо оквир за сагледавање живота човјека и људских заједница на овом подручју кроз дугу прошлост.

Руководећи се материјалом и документацијом из музејских збирки, а који је дјелимично нашао мјесто у сталној поставци, текстови у публикацији немају претензију да цјеловито и детаљно разјасне назначене теме и догађаје, него само да наговијесте читаоцу и посјетиоцу могућност да одговоре на многа питања везана за културно-историјску прошлост и баштину подручја, могу и требају потражити у музејским фондовима.

И на крају , захвалност свим музејским радницима који су у протеклих пет и по деценија уложили знање и труд да се вриједна културно-историјска баштина прикупи и сачува за садашње и будуће генерације. Посебно треба поменути имена Оливере Ђулибрк, етнолога и првог директора Музеја, Бранка Белића, археолога и дугогодишњег директора и Добриле Бјелић, етнолога и директора Музеја, који су свој радни вијек провели у Музеју у Добоју и дали велики допринос његовом раду и развоју.

МУЗЕЈ У ДОБОЈУ - УЗ РЕАЛИЗАЦИЈУ СТАЛНЕ ПОСТАВКЕ

Музеј у Добоју је основан 8. новембра 1956. године Одлуком Народног одбора среза Добој као Завичајни музеј за подручје општина: Добој, Тешањ, Дервента, Модрича, Теслић, Брод, Оџак, Завидовићи, Маглај, Жепче, Шамац и Градачац. У својој скоро шестдеценијској историји бринуо се за прикупљање и чување покретне културно-историјске баштине наведеног подручја. Протекле деценије и сви догађаји који су се дешавали на овим просторима неминовно су утицали на рад и статус ове културне установе. Без обзира колико тешкоћа је било, музеалци који су радили с пуно љубави и ентузијазма прикупили су и сачували значајно културно-историјско благо које омогућава сагледавање прошлости претходних вијекова и живот људи на већем дијелу подручја сјеверне Босне. Научне дисциплине, археологија, историја и етнологија, од оснивања заступљене у музеју, свака у складу са својом методологијом рада, након више од пола вијека истраживачког и сакупљачког рада располажу са вриједним збиркама у којима се налази више од двадесет хиљада музејских предмета и документације.

У данашњу зграду музеј је усељен 1965. године. Исте године остварена је прва стална поставка из НОБ-е. Године 1968. отворена је археолошка изложба као стална поставка, нешто касније допуњавана, а 1984. године коначно допуњена, и њен садржај се није мијењао до почетка ратних дејстава. Ова музејска поставка је почетком рата уклоњена из изложбеног простора и депонована. Током рата објекат музеја је претрпио знатна оштећења, а материјално и кадровски је био сведен на преживљавање. Послијератни период је протицао у знаку грчевите борбе за обнову оштећене зграде, очување музеалија и довођење музеја у функцију какву имају музеји овог типа код нас и у свијету. Један од приоритета је био и реализација сталне музејске поставке без које контакт са јавношћу није могао бити потпун. Годинама је посјетиоцима ускраћивана могућност да кроз сталну поставку упознају

Издавач:
Музеј у Добоју

За издавача:
Небојша Драгојловић, директор

Аутори:
Ђоко Јовановић, виши кустос археолог
Милка Ђосић, кустос историчар
Небојша Драгојловић, кустос етнолог

Консултант за геологију:
мр Петар С. Катанић, дипл. инг. геологије

Лектор:
Гордана Васић, професор
српског језика и књижевности

Фотодокументација:
Из документације Музеја у Добоју

Насловна страна корице:
Колаж експоната
из сталне поставке Музеја у Добоју

Штампа и фотографија:
"ГРАФ" Лозница

Тираж:
3.000

Добој, 2009.

ЧОВЈЕК НА ТЛУ СЈЕВЕРНЕ БОСНЕ

•

фрагменти из прошлости

• МУЗЕЈ У ДОБОЈУ •

ЧОВЈЕК НА ТЛУ СЈЕВЕРНЕ БОСНЕ

•

фрагменти из прошлости